

ÉMILE
ELI
KASVATUKSESTA.

ENSIMÄINEN KIRJA.

Kaikki on hyvää lähtiessään luojaan käsistä: kaikki huononee ihmisen käsissä. Hän pakottaa toisen maan kantamaan toisen maan kasveja, toisen puun kantamaan toisen hedelmiä; hän sekoittaa ja saattaa pois luonnollisesta järjestyksestään eri ilmanalat, alkuainekset, vuodenajat; hän silpoo koiraansa, hevostansa ja orjaansa; hän mullistaa kaikki, rumentaa kaikki; hän pitää muodottomasta ja hirviömäisestä; hän ei tyydy mihinkään sellaisena, kuin luonto sen on tehnyt, ei edes ihmiseenkin; ihmisenkin hän välttämättömästi tahtoo oppikurilla taivuttaa kuin maneesi-hevosena; ihminenkin on taivutettava muodin mukaan kuten hänen puutarhansa puut.

Mutta ilman tätä kaikki kävisi vielä huonommin, eikä meidän sukumme tyydy puolinaisuuksiin. Asioiden nykyistilassa ihminen, joka syntymästään alkaen jätettäisiin omin neuvoin elämään muiden keskuudessa, olisi kaikista kunnottomin ja kurjin. Ennakkoluulot, vaikutuksenalaisuus, välttämättömyys, esimerkki ja kaikki ne yhteiskunta-laitokset, joihin olemme uponneet, tukahuttaisivat hänessä luonnon,

antamatta mitään sijaan. Luonnon kävisi silloin kuin nuoren pensaan, joka sattumalta on ruvennut kasvaamaan keskellä tietä, missä vaeltajat pian kuihduttavat sen työkkämällä sitä joka taholta ja taivuttamalla sitä joka suuntaan.

Sinun puoleesi käännyn, hellä ja huoltapitävä äiti,¹ joka ymmärtäväisesti kyllä olet vetäytynyt pois

¹ Ensi vuosina tapahtuva kasvatusta on tärkein; ja tämä ensimmäinen kasvatusta kieltämättä on naisten suoritettava. Jos Luoja olisi tahtonut sitä miesten tehtäväksi, hän olisi antanut heille maitoa lasten ravitsemista varten. Puhukaa siis kasvatustopillisissa tutkimuksissanne etupäässä naisille, sillä ensinnäkin heillä on parempi tilaisuus valvoa lasten kasvatusta lähempää kuin miehillä ja heillä on suurempi vaikutusvalta lapsiin nähden, ja lisäksi kasvatuksen hyvät tulokset heille ovat monta vertaa tärkeämmät, kun näet useimmat lesket ovat melkein lastensa mielivallan alaisina, jolloin nämä antavat heidän tuntuvalla tavalla — joko miellyttävällä tai vastenmielisellä — kokea saamansa kasvatuksen vaikutuksia, Lait, jotka aina niin paljon pitävät huolta ihmisten omaisuudesta ja niin vähän itse ihmisistä, niiden tarkoituksena kun on turvallisuuden ylläpitäminen, eikä hyveen edistäminen, eivät anna äideille tarpeeksi valtaa. Ja kuitenkin äitiys on jotakin paljon vahvempaa kuin isyys; äitien velvollisuudet ovat vaivalloisemmat; heidän huolenpitonsa on tärkeämpi perheen hyvän järjestyksen ylläpitämiselle; yleensä he ovat enemmän kiintyneet lapsiin. On olemassa asianhaaroja, joiden nojalla voi jossakin määrin puolustaa poikaa, joka ei isälleen osota hänelle tulevaa kunnioitusta; mutta jos minkä olosuhteiden vallitessa tahansa lapsi olisi kyllin luonnoton sitä kieltämään äidiltänsä, häneltä, joka on kantanut häntä kohdussaan, ravinnut häntä maidollaan, ja joka monina vuosina on unhottanut itsensä yksinomaan pitäessään huolta lapsestaan, niin kiireisesti pitäisi hankkia pois maailmasta tällainen kurja olento, hirviönä, joka ei ansaitse nähdä päivän valoa. Äidit, näin sanotaan, hemmottelevat lapsiaan. Siinä he epäilemättä menettelevät väärin; mutta vähemmän

valtatieltä ja turvannut kasvavan vesan ihmismielipi-
teiden ristiriitaisuuksilta. Kasvata ja kastele nuorta
taimea, ennenkuin se kuihtuu; sen hedelmät ovat ker-
raan tuottavat sinulle suloista iloa. Rakenna aikaisin
suojaava kehys lapsesi sielun ympärille; joku toi-
nen saattaa määrätä sen laajuuden, mutta sinun itsesi
on pystyttäminen suojaava aitous.¹

Kasvit voidaan jalostaa puutarhataidon avulla
ja ihmiset kasvatuksella. Jos ihminen syntyisi suu-
rena ja vahvana, hänen vartalonsa pituus ja hänen

väärin ehkä kuin te, jotka heidät turmelette. Äiti tahtoo että
hänen lapsensa olisi onnellinen, ja onnellinen nykyhetkestä
alkaen. Siinä hän on oikeassa; kun hän erehtyy keinojensa
suhteen, tulee häntä opastaa. Isän kunnianhimo, saituus, liika
ankaruus, väärä huolenpito, hänen huolimattomuutensa ja ko-
vasydäminen välinpitämättömyytensä ovat sata kertaa turmiol-
lisemmat lapsille kuin äidin sokea hellyys. Muuten minun on
tekeminen selkoa siitä, mitä tarkoitan käsitteellä äiti, ja sen
olén myöhemmin tekevä.

¹ Minulle vakuutetaan, että herra Formey on luullut
minun tässä tahtoneen puhua omasta äidistäni, ja että hän
sen on sanonut jossakin teoksessa. Tämä on julmaa pilante-
koa joko herra Formeyn tai minun suhteeni.

[Heti Émilén ilmestyttyä Parisissa v. 1762 julkaisi J.
Neaulme siitä Haagissa tarkan kopion. Se herätti hollan-
tilaisten vallanpitäjien paheksumisen, ja julkaisija oli vähällä
saada ankan rangaistuksen, mutta sai kuitenkin armahduk-
sen sillä ehdolla, että heti julkaisisi uuden painoksen, joka »olisi
puhdistettu kaikesta, mikä saattaisi herättää pahennusta». Hän
kääntyi silloin Formeyn puoleen, joka jo 1763 oli julkaissut
»Anti-Émilén», ja joka nyt suostui puhdistamaan itse Émile
kirjaa. »Puhdistettu» painos ilmestyi pian ja sen nimenä oli:
»Kristitty Émile, yleishyödyksi julkaissut M. Formey.» Siinä
tietysti oli tehty koko joukko muutoksia.

Suoment. huom.]

voimansa olisivat hänelle hyödyttömät siihen asti, kuin hän olisi oppinut niitä hyväkseen käyttämään; jopa ne olisivat hänelle vahingolliset, estäen toisia ajattelemasta hänen auttamistaan; ¹ ja jos hänet jätettäisiin omaan huostaansa, hän kuolisi kurjuuttaan ennenkuin olisi oppinut tuntemaan tarpeensa. Valitaan lapsen avutonta tilaa; mutta ei oteta huomioon että ihmiskunta olisi kuollut sukupuuttoon, ellei ihmisen olisi alkanut elämäänsä ollen lapsi.

Synnymme heikkoina, tarvitsemme voimia; synnymme vailla kaikkea, ja tarvitsemme apua; synnymme typerinä ja tarvitsemme arvostelukykä. Kaiken sen, mitä meillä ei ole syntyessämme ja mitä tarvitsemme täysikasvuina, sen meille antaa kasvatus.

Tämän kasvatuksen tarjoaa meille joko luonto, ihmiset tai olot. Kykyjemme ja elintemme sisäinen kehitys johtuu luonnon kasvatuksesta; se tapa, jolla meitä opetetaan hyväksemme käyttämään tätä kehitystä, johtuu ihmisten antamasta kasvatuksesta; ja oma kokemuksemme, jonka saavutamme kaikesta siitä minkä kanssa tulemme kosketuksiin, on olojen kasvatuksen tulos.

Jokaista meitä siis kasvattavat kolmenlaiset opettajat. Se oppilas, jossa näiden eri opettajien antamat opetukset ovat toisilleen ristiriitaiset, on huonosti kasvatettu, eikä koskaan saavuta sisäistä sopusointuisuutta; se taas, jossa ne tasasuhtaisesti yhtyvät ja tavoittelevat samoja tarkoituksia, yksistään saavut-

¹ Ollen ulkomuodoltaan heidän kaltaisensa, mutta puhumisen taitoa sekä sen ilmaisemia käsitteitä vailla, hän olisi kykenemätön ilmaisemaan tarvitsevansa heidän apuansa, eikä hän millään muullakaan tavalla voisi heille sitä selvittää.

taa päämääränsä ja elää johdonmukaisesti. Ainoastaan sellainen henkilö on hyvin kasvatettu.

Näistä kolmesta kasvatuslajista luonnon suorittama ei ollenkaan riipu meistä ja olojen matkaansaa- ma ainoastaan erityisissä suhteissa; ihmisten antama kasvatusta on ainoa, jota todella voimme hallita, mutta ainoastaan puutteellisesti; sillä kukapa voisi toivoa voivansa kokonaan ohjata kaikkien niiden henkilöiden puheita ja tekoja, jotka ympäröivät lasta?

Kasvatusta on siis taito, ja sentähden on melkein mahdotonta, että se tuottaisi hyvää tulosta, kun ne olosuhteet, joiden sopusuhtaisuus on välttämätön sen menestymiselle, eivät ole kenenkään ihmisen vallassa. Korkeintaan saattaa noudattamalla tarkkaa huolellisuutta enemmän tai vähemmän lähestyä päämäärää, mutta jotta se todella saavutettaisiin, siihen vaaditaan perin suotuisaa onnea.

Mikä on tämä päämäärä? Se on, kuten juuri on osotettu, luonnon asettama kasvatusta. Koska kolmen erilaisen kasvatuksen yhteisvaikutus on välttämätön, jotta täydellinen tulos saavutettaisiin, niin on meidän sovittaminen nuo kaksi kasvatuslajia sen kolmannen mukaan, joka ei ole vallassamme. Mutta kenties tällä luonto sanalla on liian epämääräinen merkitys; täytyypä siis koettaa sitä tässä lähemmin määrittellä.

Luonto, näin meille sanotaan, ei ole muuta kuin tapa.¹ Mitä tämä merkitsee? Eikö kenties ole tapoja

¹ Herra Formey vakuuttaa meille, ettei tahdota sanoa juuri tätä. Mutta tämä ajatus näyttää olevan tarkoin lausuttuna seuraavassa säkeessä, johon olin päättänyt vastata:

jotka ainoastaan pakollisesti omistetaan ja jotka eivät koskaan tukahduta luontoa? Onpa kyllä, ja sellainen on esimerkiksi kasveilla, jotka on taivutettu pois pystysuorasta asennostaan. Taas vapaaksi päästetty kasvi tosin pysyy koukistuneena, joksi se on pakotettu vääntymään; mutta sen neste ei kuitenkaan silti ole lakannut virtaamasta alkuperäiseen suuntaansa, ja jos se yhä jatkuvasti versoo, se palaa pystysuoraan asentoonsa. Samoin on inhimillisten taipumuksien laita. Niin kauvan kuin ihminen on saman tilan alaisena, saattaa hänessä olla sellaisia taipumuksia, jotka johtuvat tavasta, vaikka ne eivät olennakaan olisi luonnon mukaisia; mutta niin pian kuin tämä tila muuttuu, tapa lakkaa ja luonto palaa. Kasvatus ei suinkaan ole muuta kuin tapa. Mutta on olemassa ihmisiä, jotka unhottavat ja menettävät saamansa kasvatuksen, toisia taas, jotka sen säilyttävät. Mistä johtuu tämä erilaisuus? Jos rajoittaa käsitteen »luonto» luonnonmukaisiin tapoihin, voipi välttää tätä käsitteiden sekaannusta.

Synnymme vaikutteille alttiina ja syntymästämme alkaen meitä ympäröivät esineet meihin eri lailla vaikuttavat. Heti kun, niin sanoaksemme, tajuamme aistimuksiamme, herää meissä taipumus joko tavoittelemaan tai pakenemaan niitä esineitä, joista ne ovat aiheutuneet, ensin mikäli ne ovat meille mieluisia tai vastenmielisiä, sitten mikäli huomaamme sopusuhtaisuutta olevan tai puuttuvan meidän ja näiden esineiden

Ei luonto muuta oo, se uskokaa, kuin tapa vaan.

Herra Formey, joka ei tahdo tehdä kanssaihmissiään ylpeiksi, mittaa, vaatimattomasti kyllä, inhimillistä järkeä omien aivojensa mukaan.

den väliltä ja lopuksi mikäli luulemme niiden vastaavan sitä onnen ja täydellisyyden käsitystä, jonka järki meille antaa. Tämä taipumus laajenee ja vahvistuu siinä määrin kuin tulemme vaikutteille enemmän alttiiksi ja kuin valistumme; mutta tapojemme pakosta ja mielipiteidemme vaikutuksesta se myöhemmin muuttuu enemmän tai vähemmän. Ennen tätä muuttumista se on se meissä piilevä ominaisuus, jota sanon luonnoksi.

Tämän alkuperäisen taipumuksen mukaan pitäisi kaikki järjestää; ja tämä kävisi päinsä, jos nuo kolme kasvatustajia olisivat ainoastaan erilaiset, mutta mitä tehdä, kun ne ovat ristiriitaiset keskenään, kun esim. tahdotaan kasvattaa joku ihminen toisia eikä häntä itseään varten. Silloin on sopusointu mahdoton. On näet pakko vastustaa joko luontoa tai yhteiskuntalaitoksia, kun tulee kehittää joko ihminen tai kansalainen; sillä molempia ei voi yhdellä haavaa tehdä.

Jokainen pienois-yhteiskunta, kun se on rajoitettu ja hyvin kokoonpantu, erkanee suuresta yhteiskunnasta. Jokainen isänmaanystävä on ankara ulkomaalaisille; nämä ovat hänen silmissään pelkkiä ihmisiä, jopa vallan tyhjänarvoiset.¹ Tätä epäkohtaa ei voi välttää, mutta se ei kuitenkaan ole varsin tuhoa tuottava. Pääasia on se, että kohtelee hyvin niitä henkilöitä, joiden keskuudessa elää. Ulkomaalaisia kohtaan spartalainen osottautui kunnianhimoiseksi,

¹ Tasavaltojen käymät sodat ovat tämän vuoksi julmemat kuin yksinvaltojen. Mutta vaikka kuningasten sodat ovatkin maltillisia, niin heidän rauhansa on hirvittävä; on parempi olla heidän vihollisensa kuin heidän alamaisensa.

saidaksi ja väärintekeväksi; mutta hänen omien muuriensa sisällä vallitsi omanvoitonpyytämättömyys, oikeudellisuus ja sopu. Älkää luottako niihin kosmopoliitteihin, jotka teoksiinsa hakevat kaukaa velvollisuuksia, joita halveksien kieltäytyvät täyttämästä omaan ympäristöönsä nähden. Sentapainen filosofi pitää tataareista, päästäkseen naapureistaan pitämästä

Luonnollinen ihminen muodostaa itsekseen kokonaisuuden; hän on numero-yksikkö, ehdoton kokonaisuus, joka suhtautuu ainoastaan itseensä ja vertaiseensa. Yhteiskunnallinen ihminen on pelkkä murto-luku, joka riippuu nimittäjästään ja jonka arvon määrää sen suhde kokonaislukuun, joka on yhteiskunta. Juuri parhaat yhteiskuntalaitokset enimmin saattavat ihmisen luonnosta poikkeavaksi, riistäen häneltä hänen ehdottoman olemuksensa ja antaen hänelle sijaan riippuvaisen, ja siirtäen *minän* yleis-yhteyteen, niin ettei mikään erityisyksilö enää pidä itseään kokonaisuutena, vaan yleis-yhteyden osana ja että sillä on pelkkiä yhteisrientoja ja -tunteita. Rooman kansalainen ei ollut Caius eikä Lucius, vaan pelkkä roomalainen. Jopa hän rakasti isänmaataan syrjäyttäen itsensä. Regulus esiintyi kartagolaisena, kun muka oli joutunut voittajiensa omaisuudeksi. Ollen muukalainen hän kieltäytyi ottamasta osaa Rooman senaatin istuntoihin; kartagolaisen täytyi se hänelle käskää, ennenkuin hän sen teki. Hän paheksui sitä, että tahdottiin pelastaa hänen henkensä. Hänen vakaumuksensa pääsi voitolle, ja riemuiten hän palasi kuolemaan kidutuskuoleman. Tämä ei mielestäni suuresti ole niiden ihmisten kaltaista, jotka me tunnemme.

Lakedaimonilainen Phaidaretos pyrkii päästä kolmisatamiehisen neuvoston jäseneksi, mutta hylätään. Hän palaa ollen vallan iloissaan siitä, että Spartassa on ollut kolme sataa miestä, jotka ovat häntä etevämmät. Luulen hänen lausuntoaan vilpittömäksi, ja on syytä uskoa, että niin oli laita; siinä oikea kansalainen.

Eräällä spartalais-naisella oli viisi poikaa sodassa, ja hän odotti taisteluu-uutisia. Helootti saapuu; vaimo kysyy vavisten, miten on käynyt. »Viisi poikaanne ovat kaatuneet taistelussa.» — »Halpa orja, olenko kysynyt sinulta tätä!» — »Olemme voittaneet taistelun.» — Äiti rientää temppeleihin ja kiittää jumalia. Siinä oikea kansalainen.

Se, joka yhteiskuntajärjestyksen alaisena eläen tahtoo pysyttää etusijalla luonnolliset tunteensa, ei tiedä, mitä tahtoo. Ollen alati sisäisen ristiriidan valloissa hän ei koskaan ole oleva oikea ihminen eikä oikea kansalainen; hän ei ole kykenevä itselleen eikä muille hyvää aikaansaamaan. Hänestä on tuleva tuollainen tavallinen nykyaikaisilmiö, ranskalainen, englantilainen, poroporvari; sanalla sanoen ei yhtään mitään.

Sen, joka tahtoo olla jotakin, olla oma-itsensä ja aina johdonmukainen, tulee toimia niinkuin puhuu, tulee aina varmasti tietää minkä päätöksen aikoo tehdä, lisäksi avoimesti se tehdä ja johdonmukaisesti panna täytäntöön. Tahtoisinpa nähdä sellaisen ihmeellisen ihmisen, jotta tietäisin, onko hän ihminen vai kansalainen, vai miten hän menettelee, ollakseen kumpakin yhdellä haavaa.

Näistä kahdesta vastakohtasta johtuu kaksi toi-

silleen vastaista kasvatustapaa, joista toinen on julkinen, yhteiskunnallinen, ja toinen yksityinen, kotoinen.

Jos tahdotte saada käsityksen julkisesta kasvatuksesta, niin lukekaa Platon teos »Valtio». Tämä ei ole mikään valtio-opillinen teos, kuten luulevat ne, jotka arvostelevat kirjoja yksinomaan niiden nimen mukaan. Se on kaunein kasvatusopillinen tutkimus, mikä koskaan on kirjoitettu.

Kun tahdotaan viitata haaveiden maailmaan, mainitaan Platon kasvatusoppi. Jos Lykurgos vaan olisi pannut oman kasvatusoppinsa paperille, pitäisin sitä vielä haaveellisempana. Plato näet on vaan puhdistanut ihmissydäntä: Lykurgos riistänyt siltä sen luonnonmukaisuuden. Julkista kasvatusta ei enää ole olemassa eikä enää voi olla olemassa; sillä kun ei enää ole isänmaata, ei myöskään voi olla kansalaisia. Nämä kaksi sanaa *isänmaa* ja *kansalainen* ovat poispyhittävät uusista kielistä. Tiedän kyllä syyn siihen, mutta en tahdo sitä sanoa; se ei ollenkaan kuulu minun aineeseeni.

En pidä julkisena kasvatuksena sitä, jota tarjotaan noissa naurettavissa laitoksissa, joita sanotaan oppikouluiksi.¹ En myöskään pidä sellaisena maailman kasvatusta, sillä se tavoittelee kahta tarkoitus-

¹ On olemassa useissa kouluissa ja etenkin Parisin yliopistossa opettajia, joista pidän, joita suuresti kunnioitan, ja joiden luulen olevan hyvin kykeneviä etevästi opettamaan nuorisoa, ellei heidän olisi pakko noudattaa voimassa olevaa opetustapaa. Kehotan yhtä heistä julkaisemaan suunnittelemansa parannusehdotuksen. Ehkäpä vihdoin viimeinkin ihmisissä herää halu parantaa vallitsevaa pahaa, kun huomaavat ettei se ole auttamaton.

perää, eikä saavuta kumpaakaan. Se ei kelpaa muuhun, kuin kasvattamaan kaksinaisia ihmisiä, jotka näennäisesti tekevät kaikki muita varten, mutta jotka itse teossa aina yksinomaan ajattelevat itseänsä. Ja kun tämä teeskentely on kaikkien yhteisomaisuutta, se ei kykene ketään pettämään. Se on siis pelkkää turhaa vaivaa.

Näistä ristiriitaisuuksista syntyy sekin, jota alati tunnemme sisässämme. Luonnon ja ihmisten ajamina eri teille ja pakotettuina jakamaan harrastuksemme eri suuntiin, käännymme keskitielle, joka ei vie meitä kumpaankaan päämäärään. Täten ollen koko elinaikamme taistelun ja epäroimisen alaisina päätämme elämämme, ilman että olemme päässeet sisäiseen tasapainoon, ilman että olemme voineet hyödyttää itseämme tai muita.

Jäljellä on siis vaan kodin tai luonnon kasvat. Mutta mitä on muille sellainen ihminen, joka on kasvatettu yksinomaan itseänsä varten? Jos nuo kaksi kasvatuksen päämäärää, joita tavoitellaan, voitaisiin yhdistää yhdeksi ja näin poistaa ihmisluonnon ristiriitaisuudet, syrjäytettäisiin hänen onneltaan suuri este. Jotta voisi arvostella tämän mahdollisuutta, pitäisi nähdä ihminen vallan valmiiksi kehitettynä; olisi pitänyt tutkia hänen taipumuksiaan, nähdä hänen edistymistään ja seurata hänen elämänkulkuansa: pitäisi sanalla sanoen tuntea luonnonihminen. Luulen, että sittenkuin on luettu tämä kirja, on edistytty muutama askel tämänkaltaisten tutkimusten alalla.

Mitä tulee meidän tehdä kasvattaaksemme tällaisen erinomaisen ihmisen? Paljo, epäilemättä, nimitäin varoa ettei mitään tehtäisi. Kun on kysymyksessä vastatuuleen purjehtiminen, niin luovailaan; mutta

jos aallot ovat rajut ja jos tahdotaan pysyä paikoillaan, täytyy laskea ankkuri. Varo vaan nuori purjehtija, ettei ankkuritouvisi löyhy, ettei ankkuri laahaa jäljessä ja päästä alustasi tuuliajolle, ennenkuin olet sitä huomannutkaan.

Yhteiskuntajärjestyksen mukaisesti, joka on tarkasti määrännyt jokaisen paikan, kukin on kasvatettava omaa paikkaansa varten. Jos joku erityistä paikkaansa varten kasvatettu henkilö jättää tämän paikkansa, hän ei kelpaa mihinkään. Kasvatus on hyödyllinen ainoastaan silloin, kun onni suosii vanhempien lapselleen valitsemaa kutsumusta; kaikissa muissa tapauksissa se on vahingollinen kasvatille, ainakin niiden ennakkoluulojen vuoksi, joita se on terottanut hänelle mieleen. Egyptissä, jossa pojan täytyi valita isänsä sääty ja ammatti, kasvatuksella ainakin oli varma päämäärä; meillä taas, missä eri säädyt ja ammatit yksistään ovat pysyviä, mutta niiden omistajat ja harjottajat lakkaamatta vaihtelevat, ei kukaan tiedä kasvattaessaan poikaansa omaan säätyynsä ja ammattiinsa, vahingoittaako hän häntä vai ei.

Luonnon järjestyksen mukaisesti kaikki ihmiset ovat yhdenvertaiset, ja heidän yhteinen kutsumuksensa on pelkästään olla ihminen; ken on hyvin kasvatettu sellaiseksi, täyttää hyvin kaikki siihen kuuluvat velvollisuudet. Määrättäköön kasvatti sotilaaksi, kirkonpalvelukseen tai tuomarinvirkaan, se on yhden tekevää. Ennen vanhempien määräämää kutsumusta luonto kutsuu itse ihmiselämään. Eläminen on se ammatti, jonka minä tahdon hänelle opettaa. Lopetettuaan minun antamani oppijakson hän ei ole oleva virkamies, ei soturi eikä pappi, sen myönnän; hän

on oleva ennen kaikkea ihminen; hänellä on oleva kaikki ihmisen välttämättömät ominaisuudet, ja tarvittaessa hän on osaava niitä käyttäjä vallan yhtä hyvin kuin kuka muu hyvänsä, ja vaikka kohtalon vaiheet saattavatkin hänet muuttamaan asemaansa, hän on aina oleva omalla paikallaan. *Occupavi te, fortuna, atque cepi: omnesque aditus tuos interclusi, ut ad me aspirare non posses.* ¹

Varsinaisena tutkimuksemme esineenä ovat ihmiselämän ehdot. Se meistä, joka parhaiten osaa kestää tämän elämän myötä- ja vastoinikäymiset, on mielestäni parhaiten kasvatettu; siitä seuraa, että oikea kasvatus tapahtuu vähemmän ohjekäskeyten kuin harjoitusten muodossa. Koulunkäytimme alkaa syntymästämme. Kasvatuksemme alkaa samalla hetkellä kuin elämämme; ensimmäinen opettajamme on imettäjämme. Sanalla kasvatus (*educatio*) olikin vanhaan aikaan toinen merkitys, kuin minkä me sille annamme; se merkitsi lapsenhoitoa. *Educit obstetrix*, sanoo Varro; *educat nutrix, instituit paedagogus, docet magister.* ² Siis kasvatus, ohjaus ja opetus ovat kolme tarkoituksetta yhtä erilaista seikkaa kuin lastenhoitajatar, ohjaaja ja opettaja. Mutta näitä erotuksia on väärin käsitelty; saavuttaakseen hyvän kasvatuksen lapsen tulee seurata ainoastaan yhtä ohjaajaa.

Meidän tulee siis laajentaa näkökantaamme ja pitää oppilastamme ihmisenä yleensä, ihmisenä, joka on alttiina kaikille elämän vaiheille. Jos ihmiset

¹ Tuscul. V [Merkitsee: olen päässyt valtiaksesi, kohtalo ja olen sinulta sulkenut kaikki ovet, niin ettet voi päästä luokseni. Suoment. huom.]

² Non. Marcell.

syntyisivät kiinnitettyinä yhden maan maaperään, jos samaa vuodenaikaa kestäisi koko vuoden, jos kukin alati nauttisi samoja kohtalon etuja, voimassa oleva kasvatustapa olisi erityisissä suhteissa hyvä; lapsi, joka olisi kasvatettu omaa säätyänsä ja ammattiansa varten, joita ei koskaan vaihtaisi toisiin, ei voisi joutua kärsimään toisenlaisen aseman tuottamia epäkoh-
tia. Mutta kun otamme huomioon ihmiselon vaihtuvaisuuden ja tämän vuosisatamme levottoman ja vilkkaan hengen, joka mullistaa jokaisen uuden sukupolven olot, niin saatamme kuvitella mielettömämpää menettelyä kuin se, että kasvatetaan lapsi, kuin ei sen koskaan tarvitsisi astua ulos huoneestaan ja kuin sen alati täytyisi olla lähimpiensä ympäröimänä? Jos tuollainen poloinen astuu askeleenkin tasaisella maalla, jos hän astuu askeleenkin alemmaksi, hän on hukassa. Tuollainen kasvatustapa ei suinkaan opeta häntä kestäämään kärsimyksiä, se päinvastoin harjottaa häntä niitä kahta kipeämmin tuntemaan.

Ajatellaan vaan lapsen suoranaista suojelemista; se ei riitä. Tulee opettaa sitä suojelemaan itse itseään varttuneena miehenä, kestäämään kohtalon kolauksia, välttämään yltäkylläisyyttä ja voittamaan köyhyyttä, elämään, jos niin vaaditaan, Iislannin jääkentillä tai Maltan paahtavan kuumilla kallioilla. Turhaan olette varovainen suojellaksenne lastanne kuolemalta; sen täytyy kuitenkin kuolla; ja vaikka seu kuolema ei olisikaan seuraus hemmottelevasta huolenpidostanne, niin tämä huolenpito kuitenkin on väärältä kannalta otettu. Tärkeämpää kuin että estetään sitä kuolemasta on, että opetetaan sille elämisen taito.

Eläminen ei ole hengittämistä, vaan toimimista; se on elintemme, aistiemme, lahjojemme ja kaikkien ole-massa-olon tietoisuutta herättävien ominaisuuksiem-me käyttämistä. Runsaimmin elänyt ei ole se, joka on elänyt kauimmin, vaan se, joka on tuntenut vah-vimmin elämän tunnetta. Moni on haudattu satavuo-tiaana, mutta on ollut kuollut jo syntyessään. Pa-rempi hänen olisi ollut kuolla nuorena, jos hän to-della olisi siihen asti elänyt.

Koko viisautemme on orjamaisten ennakkoluu-lojen alaisuutta; kaikki tapamme osoittavat alistumista, epämukavuutta ja pakollisuutta. Yhteiskuntaihminen syntyy, elää ja kuolee orjuudessa; kun hän on syn-tynyt, hän nivotaan kapaloihin; kun hän on kuollut, hän suljetaan ruumisarkkuun; eläessään ihmisen hah-mossa, hänet vangitsevat yhteiskuntalaitoksemme.

Sanotaan useiden kättilöiden puristelevan vasta-syntyneen lapsen päätä antaakseen sille paremman muodon; ja tämä sallitaan! Päämme, sellaisina kuin ne lähtevät Luojan kädestä, muka ovat huonosti muo-dostettuja; kättilöiden muka pitää muovailla niitä ul-konaisesti ja filosofien sisällisesti. Karaibit ovat puolta onnellisemmassa asemassa kuin me.

Tuskin on lapsi lähtenyt äidin kohdusta ja tus-kin se ehtii nauttia vapaudestaan saada liikuttaa ja ojentaa jäseniään, kun se uudelleen sidotaan. Se ka-paloidaan, se pannaan loikomaan pää liikkumattomana ja jalat ojennettuina ja käsivarret puristettuina kyl-kiin; se kääritään kaikenlaisiin liinoihin ja siteihin, jotka eivät salli sen muuttaa asentoansa. Hyvä on vielä, jos ei sitä ole kapaloitu niin kireälle, ettei se voi hengittää ja jos on oltu kyllin varovaisia ja

pantu se loikomaan kupeelleen, niin että ne nesteet, joiden tulee poistua suun kautta, pääsevät itsestään valumaan ulos; sillä lapsi ei edes ole niin vapaa, että voisi kääntää päätänsä sivulle helpottaakseen niiden valumista. ¹

Vastasyntyneellä lapsella on tarve ojentaa ja liikuttaa jäseniään, vapauttaakseen ne siitä jäykkyydestä, jonka alaisena, ikäänkuin kerään käärittyinä, niiden on ollut pakko niin kauvan pysyä. Ne tosin ojennetaan, mutta ne estetään liikkumasta; pääkin vangitaan myssyyn; tuntuu siltä kuin pelättäisiin lapsen näyttävän elonmerkkejä.

Näin jokaisen ruumiin sisäosien tarve päästä kehittymään ehkäistään estämällä se liike, jota tuo kehitys vaatisi. Lapsi ponnistelee lakkaamatta turhaan ja täten uupuvat sen voimat tai hidastuu niiden vartuminen. Äidin kohdussa sen oli vähemmin ahdas olla kuin kapaloissaan; en voi huomata mitä etua sillä on ollut syntymisestään.

Toimettomuus ja pakollisuus, jossa pidetään lapsen jäseniä, välttämättömästi häiritsevät veren ja muiden nesteiden kiertoa ja estävät lasta voimistumasta, kasvamasta ja vahingoittavat sen ruumiin rakennetta. Niillä seuduin, missä ei ryhdytä tuollaisiin luonnotomiin varokeinoihin, ihmiset ovat kaikki suuria, vahvoja ja sopusuhtaisesti kehittyneitä. Niissä maissa, missä lapset kapaloidaan, vilisee kyttyräselkäisiä, ontuvia, vääräsäärisiä, riisitautisia, raajarikkoja ja kaikenlaisia vaivasia. Pelätään lapsen ruumiin tulevan viallisiksi, jos annetaan sen vapaasti liikkua, ja sen-

¹ Buffon, Hist. Nat. IV, s. 190 in— 12.

tähden kiireisesti puristetaan sen jäsenet kokoon, ja täten todella saatetaan se surkastumaan. Näyttää siltä kuin tahdottaisiin tehdä lapset hervottomiksi, niin etteivät ne voisi tulla raajarikoiksi.

Täytyy olettaa, että sellainen julma pakkotila vaikuttaa lasten mielentilaan ja luonnonlaatuun. Heidän ensimmäinen tunteensa on tuskan ja kivun tunne; he kohtaavat estettä yrittäessään pienintäkin tarpeen vaatimaa liikettä; ollen onnettomammat kuin pahan-tekijä raudoissaan ne turhaan ponnistelevat, tuskaantuvat ja huutavat. Niiden ensi ääni, niin sanotaan, on itku? Tietysti; niitä kiihotetaan syntymästä alkaen; ensi lahjat, jotka niille annetaan, ovat kahleita; ensi kohtelu, joka niiden osaksi tulee, on kidutusta. Koska niillä ei ole mikään muu vapaana kuin ääni, niin miksi eivät ainakin sitä käyttäisi hyväkseen valittaakseen. Ne valittavat sitä kärsimystä, johon ne pakotetaan: jos teitä yhtä pahoin pideltäisiin, huutaisitte kovemmin kuin ne.

Mistä tämä järjetön tapa johtuu? Luonnottomasta asianhaarasta. Siitäperin kuin äidit, unhottaen ensimmäisen velvollisuutensa, ovat jättäneet lastensa imettämisen toisten tehtäväksi, on sitten täytynyt uskoa ne palkatuille naisille, jotka täten joutuen vieraiden lasten äideiksi ja kuulematta luonnon ääntä sisällänsä ovat koettaneet päästä niin vähällä vaivalla kuin suinkin. Täytyisihän lakkaamatta pitää silmällä vapaana olevaa lasta; mutta kun se on hyvin nivottu kapaloihinsa, se työnnetään johonkin nurkkaan eikä välitetä sen huudoista. Kunhan vaan ei ole olemassa todisteita imettäjän huolimattomuudesta, kunhan pienokaisen vaan ei taita käsivarttaan tai jalkaansa, niin mitä

siitä on väliä, jos se kuolee tai jos siitä tulee heikko potilas koko elinajakseen? Sen raajat säilytetään eheinä ruumiin kustannuksella; ja sattui mitä sattui, niin imettäjä on syytön.

Tietävätköhän nuo hellät äidit, jotka vapautuneina lastensa hoitamisesta antautuvat kaupungin iloiisiin huvituksiin, minkä kohtelun kapalolapsi maalla saa osakseen? Pienimmänkin askareen tarjoutuessa, kapalolapsi ripustetaan naulaan kuin vaatemytty; ja sen ajan kuin imettäjä pitämättä kiirettä toimittaa askareensa, tuo poloinen riippuu siinä ikäänkuin ristiinnaulittuna. Kaikki lapset, joita on havaittu tässä asemassa olevina, ovat olleet kasvoiltaan punasinervät; kun rinta on ollut kovassa puristuksessa, ei veri ole päässyt kiertämään vaan on noussut päähän; ja on luultu poloisen olevan vallan tyytyväisen, kun sillä ei ole ollut voimaa huutaa. En tiedä, montako tuntia lapsi voi pysyä tässä tilassa menettämättä henkeänsä, mutta en suinkaan luule, että sitä voi kestää pitkään. Siinä, luullakseni, suurimpia kapaloitten tuotamia mukavuuksia.

Väitetään, että kapaloimatta jätetyt lapset voisivat asettua vaarallisiin asentoihin ja tehdä liikkeitä, jotka voisivat vahingoittaa niiden jäsenten oikeata kehittymistä. Tuo on väärän viisauden järkeilyjä, joita kokemus ei koskaan ole todeksi osottanut. Niistä monista lapsista, joita meitä älykkäämmät kansat imettävät ja kasvattavat vallan vapaina kapaloista, ei yksikään saa vammaa tai tule rammaksi. Niillä ei ole tarpeeksi voimaa tehdä vaarallisia liikkeitä, ja kun sattumalta asettuvat väkinäiseen asentoon, niin sen aiheuttama kipu heti panee ne sen hyökkäämään.

Päähämme ei vielä ole pälkähtänyt panna kapaloihin koiranpentuja ja kissanpoikasia; huomataanko tästä laiminlyömisestä niille olevan jotakin vahinkoa? Ihmisten lapset ovat raskaammat ja kömpelömmät, se kyllä myönnetään; mutta ne ovat myös suhteellisesti heikommat. Tuskin ne voivat liikkua, miten ne sitten voisivat vioittua rammoiksi? Jos ne käännettäisiin selälleen loikomaan, ne kuolisivat tässä asennossa, kuten kilpikonna, kun eivät kykenisi kääntymään.

Naiset eivät tyydy yksistään siihen, että ovat hylänneet lasten imettämisen, he lisäksi menettävät halun synnyttää lapsia; onhan tämä seuraus vallan luonnollinen. Niin pian kuin äiteys käy rasittavaksi, keksitään kyllä keino vapautua siitä kokonaan: aviolistista yhteyttä tahdotaan harjottaa niin, ettei kartu lapsia, jotta voitaisiin antautua nautintoon niin usein kuin suinkin, ja näin käytetään suvun vahingoksi se viehätys, joka on annettu sen kartuttamista varten. Tämä tapa ynnä muut väkiluvun vähenemisen syyt osottaa meille mikä kohtalo läheltä uhkaa Eurooppaa. Tämän maanosan synnyttämät tieteet, taiteet, filosofia ja tavat muuttavat sen ennen pitkää erämaaksi. Siinä tulee asumaan villipetoja; eipä se silloin ole suuresti muuttanut asujamia.

Olen joskus nähnyt sellaisten nuorten vaimojen pikkutemput, jotka teeskentelevät tahtovansa imettää lapsiaan. He osaavat järjestää asiat niin, että heidän muka on pakko luopua tästä mielihohteesta; taitavasti he osaavat asettaa niin, että puoliso, lääkäri ja etenkin äiti kieltää heiltä tuon velvollisuuden täyttämisen. Aviomies, joka uskaltaisi suostua siihen, että hänen

vaimonsa imettäisi lastansa, olisi huutavassa hukassa. Hänestä tehtäisiin murhaaja, joka muka tahtoo päästä irti vaimostaan. Olkaa siis varovaiset, hyvät aviomiehet ja uhratkaa kotirauhanne hyväksi isänrakkautenne! Onneksi sentään maalla tapaa kieltäytyvämpiä vaimoja kuin teidän vaimonne ovat! Vielä onnellisempi seikka olisi se, jos se aika, jonka nämä voittavat, tulisi käytetyksi yksinomaan teitä varten!

Naisen velvollisuuksista ei ole mitään epäilystä olemassa; kysymys on vaan siitä, onko äitien halveksissa velvollisuuttaan, yhdentekevää saako lapsi ravintonsa äidin vai toisen maidosta. Puolestani pidän tätä kysymystä, jonka arvostelijoita lääkärit ovat, naisten eduksi ratkaistuna.¹ Minä puolestani olen myöskin sitä mieltä, että lapsen on parempi imeä terveen imettäjän kuin sairaan äidin maitoa, sillä sen kautta se voisi saada jonkun uuden taudin siitä verestä, josta se on syntynyt.

Mutta onko kysymystä tarkastettava ainoastaan aineelliselta kannalta ja tarvitseeko lapsi vähemmin äidin huolenpitoa kuin hänen rintaansa? Toiset naiset, jopa eläimet voivat antaa lapselle maitoa, jonka äiti siltä kieltää; mutta äidin hoitoa ei mikään voi korvata. Se nainen, joka imettää toisen eikä omaa lastansa, on huono äiti; mitenkä hänestä siis voisi tulla hyvä imettäjä? Tosin hän saattaa siksi kehittä-

¹ Naisten ja lääkärien välistä omituista liittoja olen aina pitänyt Parisin hullunkurisimpiin seikkoihin kuuluvana. Naisia lääkärit saavat kiittää maineestaan ja lääkärien avulla naiset toteuttavat haluamansa seikat. Tästä saattaa päättää mitä taitoa vaaditaan parisilaiselta lääkäriltä, jotta hän tulisi kuu-luisaksi.

tyä, mutta hitaasti, sittenkuin tottumus on muuttanut luonnon; mutta huonosti hoidettu lapsi ehtii kuolla sata kertaa, ennenkuin sen imettäjä on ruvennut tuntemaan äidin hellyyttä sitä kohtaan.

Mutta jos näin edullinen asianlaita esiintyykin, nimittäin että imettäjä hellästi kiintyy hoidokkaiseensa, niin siitä kuitenkin johtuu epäkohta, jonka yksinään pitäisi riistää jokaiselta tunteelliselta vaimolta halu imetyttää lastansa toisella, nimittäin se seikka, että toinen jakaa hänen kanssaan äidinvollisuuksia, tai oikeammin että hän luovuttaa ne pois, että näkee lapsensa rakastavan toista naista yhtä paljon ja enemmänkin kuin häntä itseään, että huomaa lapsen äitiään kohtaan tunteman hellyyden armoksi, mutta kasvatusta äitiään kohtaan tunteman hellyyden velvollisuudeksi. Sillä olenhan velkapää tuntemaan lapsen kiintymystä siihen henkilöön, joka on suonut minulle äidin huolenpitävän hoidon.

Tapa, jolla koetetaan saada tämä epäkohta korjatuksi, on se, että herätetään lapsissa halveksimista niiden imettäjää kohtaan, kohtelemalla näitä tavallisina palvelijattarina. Kun heidän tehtävänsä on täytetty, niin lapsi otetaan pois tai imettäjä erotetaan palveluksestaan: ja kohtelemalla häntä tylysti häneltä viedään halu käydä katsomassa kasvattiaan. Jonkun vuoden kuluttua tämä ei enää näe häntä eikä tunne häntä. Äiti, joka luulee astuvansa hänen sijalleen ja korjaavansa laiminlyömisensä ankaruudella, erehtyy pahasti. Sen sijaan että tekisi väärin kasvatetusta pienokaisesta hellän pojan, hän harjottaa häntä kiittämättömyyteen; ja tällä menettelyllään hän saattaa lapsensa halveksimaan häntä, joka hänelle on elämän

antanut samoin kuin sitä henkilöä, joka on häntä maidollaan imettänyt.

Kovin kernaasti viipyisin vielä tarkastamassa tätä seikkaa, jos ei olisi niin lamauttavaa turhaan puolustaa näin hyödyllisiä asioita. Tämä riippuu useammasta seikasta kuin mitä ajatellaankaan. Jos tahdotte että kukin palaisi täyttämään ensimmäiset velvollisuutensa, niin alkakaa äideistä; olette hämmästyvät aikaansaamistanne muutoksista. Kaikki paha johtuu järjestänsä tästä ensimmäisestä turmeluksesta; koko siiveellinen järjestys mullistuu; luonto surkastuu jokaisessa sydämessä; kotien sisäinen elämä käy yksitoikkoisemmaksi; kasvavan perheen tarjoama liikuttava viehätys ei pääse vaikuttamaan perheen isiin eikä herättämään kunnioituksen tunnetta vieraisissa; äitiä, jonka lapsia ei näe, pitää vähemmässä arvossa; ei ole mitään koossapitävää yhtenäisyyttä perheissä; jokapäiväisen seurustelun synnyttämä tottumus ei pääse vahvistamaan perhesiteitä; ei ole enää isiä, äitejä, lapsia, ei veljiä eikä sisaria. Eiväthän nämä kaikki edes tarpeeksi tunne toisiaan, mitenkö he sitten voisivat toisiaan rakastaa? Kukin ajattelee vaan itseään. Kun koti tarjoaa pelkkää surunomaista yksinäisyyttä, täyttyy tietysti mennä muualle huvittelemaan.

Mutta jos äidit suvaitsevat itse ruveta lapsiaan imettämään, niin tavat paranevat itsestään, ja luonnonmukaiset tunteet heräävät kaikissa sydämissä; valtion asukasluku on karttuva; tämä ensimmäinen seuraus, tämä ainoa seuraus on liittävä kaikki sopusuhtaiseksi kokonaisuudeksi. Kotielämän tarjoama viehätys on paras vastamyrry huonoille tavoille. Lasten meluavat leikit ja heidän aiheuttamansa vaivannäkö, joita

alussa pidetään häiritsevinä, muuttuvat miellyttäväiksi; ne saattavat isän ja äidin toisilleen tarpeellisemmiksi, rakkaammiksi, ne lajittavat aviollisia siteitä. Kun kotielämä on vilkas ja iloinen, silloin kotoiset huolenpidot ovat vaimon rakkain tehtävä ja miehen viehkein huvitus. Näin siis tämän ainoan epäkohdan korjaamisesta seuraisi yleinen parannustila ja luonto olisi pian palauttanut kaikki oikeutensa. Niin pian kuin naisista taas on tullut äitejä, niin kohta miehistä tulee isiä ja puolisoja.

Turhaa puhetta! Ei edes kyllästyminen seuraelämän huvituksiin saata palauttaa tuota onnellista tilaa. Naiset ovat lakanneet olemasta äitejä; he eivät enää siksi rupea, eivät tahdo ruveta. Vaikka tahtoisivatkin, niin tuskinpa voisivat enää. Tätä nykyä näet, kun nurja ja luonnonvastainen tila vallitsee, jokaisen parempaa tavoittelevan täytyisi taistella kaikkia niitä vastaan, joiden kanssa tulee tekemisiin ja jotka kaikki liittoutuisivat vastustamaan menettelytapaa, jota toiset eivät ole noudattaneet ja toiset eivät tahdo noudattaa.

On kuitenkin joskus olemassa hyvänluontoisia nuoria naisia, jotka tässä suhteessa rohkenevat vastustaa muodin valtaa ja sukupuolensa parjaushuutoja, täyttäen hyveisellä pelottomuudella tämän luonnon heille määräämän suloisen velvollisuuden. Oi jospa heidän lukunsa lisääntyisi sen siunauksen viehätystestä, joka on suotu tuota jaloa menettelytapaa noudattaville! Perustuen mitä yksinkertaisimman järkitoiminnan päätelmiin sekä tekemiini havaintoihin, joita en koskaan ole vääriksi huomannut, rohkenen luvata tällaisille äideille vahvaa ja pysyvää kiinty-

mystä heidän miestensä puolelta, vilpitöntä ja todellista rakkautta heidän lastensa puolelta, kanssaihmiten kunnioitusta ja arvossapitoa, onnellisia synnytyksiä ilman pahoja seurauksia, lujaa ja jäntevää terveyttä ja lopuksi tuon ilon, että kerran näkevät omien tyttäriensä noudattavan heidän esimerkkiään ja että heitä mainitaan muille esikuvana.

Jos äiti ei ole oikea äiti, ei hänen lapsensa myöskään ole oikea lapsi. Heidän velvollisuutensa ovat molemminpuoliset; jos toinen ne huonosti täyttää, toinenkin ne laiminlyö. Lapsen tulee rakastaa äitiänsä ennenkuin se tietää, että se on sen velvollisuus. Ellei veren ääni vahvistu tottumuksen ja huolenpidon kautta, se kuihtuu ensi vuosina ja sydän kuolee niin sanoakseni, ennenkuin se on syntynyt. Näin siis jo ensi askelemme johtavat meidät pois luonnosta.

Luonnonmukaisuudesta poistutaan vielä toistakin vallan vastakkaista tietä, silloin nimittäin, kun nainen ei laiminlyö äidinvelvollisuuksiaan, vaan kun hän liioittelee niiden täyttämistä, kun hän tekee lapsensa epäjumalakseen, kun hän lisää ja ylläpitää sen heikkouksia, estääkseen sitä niitä tuntemasta ja kun hän toivoen vapauttavansa sen luonnonlakien alaisuudesta poistaa siitä kaikki mielipahaa ja kipua tuottavat seikat, ajattelematta kuinka paljon juuri sen kautta, että suojelee lastansa hetken pienistä vastuuksista, kaasa sen yli tulevaisuudessa kohtaavia vahinkoja, vaaroja, ja kuinka armoton on sellainen huolenpito, joka panee jo varttuneen miehen, huolimatta ikänsä vaatimista rasittavista velvollisuuksista, yhä vaan tuntemaan itsessään lapsen heikkoutta. Saattaakseen poikansa haavoittumattomaksi, näin kertoo taru, Thetis

huuhteli häntä Styx¹ joen vedessä. Tämä vertauskuvallinen taru on kaunis ja selvä. Ne sydämettömät äidit, joista olen puhunut, menettelevät toisin; upottamalla lapsensa hennokkuuteen, he tekevät ne kärsimykselle alttiiksi ja aukaisevat ovet kaikenlaiselle pahalle, jonka uhreiksi lapset varmasti joutuvat suuriksi tultuaan.

Tarkatkaa luontoa ja seuratkaa sen osottamaa tietä. Se harjottaa lapsia lakkaamatta; se karkaisee niiden voimat kaikenlaisilla koettelemuksilla; se opettaa niille aikaisin mitä tuska ja kärsimys on. Hampaiden puhkeaminen synnyttää niissä kuumetta; kova vatsakipu tuottaa niille kouristuksia; vahva yskä on vähällä tukehduuttaa ne; vatsamadot niitä vaivaavat verenrunsaus turmelee niiden ruumiinnesteet; eri hapot käyvät ja synnyttävät niiden ihoon vaarallisia vihoittumia. Melkein koko tämä alkuikä on täynnä tauteja ja vaaroja. Puolet kaikista lapsista, jotka syntyvät maailmaan, kuolee ennen kahdeksatta ikävuotta. Kun nämä koettelemukset ovat ohitse, lapsi on vahvistunut, ja niin pian kuin se oppii elinvoimiaan käyttämään, tulee elämän perustus varmemmaksi.

Sellainen on luonnon järjestys. Miksi se rikotaan? Eikö huomata, että kun luullaan voitavan sitä parantaa, ehkäistään sen vaikutuksien hyvät seuraukset? Sen toteuttamista ulkoapäin, minkä luonto toteuttaa sisäلتä, pidetään vaaran kaksinkertaiseksi saattamisena, vaikka se olisi päinvastoin vaaran sivuuttamista tai vähentämistä. Kokemus osottaa, että lellittelemällä

¹ Manalan kuuluisimpia jokia.

kasvatettuja lapsia kuolee enempi kuin toisia. Kunnan vaan ei liiaksi rasiteta lasten voimia, on parempi niitä harjottaa kuin niitä säästää. Harjottakaa niitä siis niin, että ne kykenevät kestämaan tulevia kohtalon kolauksia. Karkaiskaa lasten ruumiit kestämaan vuodenaikojen, ilmanalojen ja elementtien kovuutta, vieläpä nälkää, janoa ja vaivoja; huuhdelkaa niitä Styx virran vedellä. Ennenkuin ruumis on kehittynyt erityiseen suuntaan, se totutetaan vaaratta mil-laiseksi tahansa; mutta niin pian kuin se on saanut vahvat tottumuksensa, on jokainen muutos vaarallinen. Lapsi kestäää sellaisia muutoksia, joita mies ei kestäisi; lapsen jänteet, jotka ovat pehmeät notkeat, taipuvat helposti taivuttajan tahdon mukaisesti; miehen jänteet taaskin, jotka ovat jäykistyneet ja karistuneet, saadaan ainoastaan väkivaltaisesti muuttamaan kerran omistamaansa muotoa. Saattaa siis tehdä lapsen vahvaksi panematta sen henkeä ja terveyttä alttiiksi; ja jos tässä suhteessa olisikin joku vaara pelättävissä, niin tulisi vaan epäröimättä uskaltaa. Koska ihmiselämässä kerran välttämättömästi on vaaroja, niin epäilemättä on parasta siirtää ne siihen ikäkauteen, jossa ne ovat vähimmin vahingollisia.

Kuta vanhemmaksi lapsi tulee, sitä suurempiarvoiseksi se käy. Sen omaan persoonalliseen arvoon liittyy tietoisuus niistä vaivoista ja siitä huolenpidosta, jotka sen kasvatukseen on vaatinut; kuta enemmän sille karttuu ikää, sitä selvempänä siinä herää kuolemantunne. Kun siis koetetaan suojella sitä pahoilta vaikutuksilta, tulee etupäässä pitää silmällä sen tulevaisuutta. Siitä on häädettävä nuoruudeniän vaarat, ennenkuin se on tämän iän saavuttanut. Sillä jos

elämän arvo lisääntyy siihen ikään asti, jolloin elämästä voi alkaa nauttia hyötyä, on varsin mieletöntä säästää lapsuudeniältä vähäisiä kärsimyksiä ja kasata niitä varttuneemman iän niskoille. Onko tämä ehkä mestarin oppia?

Ihmisten kohtalo määrää, että he kaikkina aikoina ovat kärsimyksille alttiina. Itse huolenpito toimeentulosta liittyy kärsimykseen. Onnellinen se, joka lapsuudessaan on tuntenut ainoastaan ruumiillista kipua! Tämä näet on paljon lievempi kärsimys kuin toisenlaiset ja se saattaa paljon harvemmin ihmisen itsensä päättämään päivänsä. Ihminen ei tee itsemurhaa esimerkiksi luuvalon tuottamien tuskien tähden; ainoastaan henkiset kärsimykset matkaansaattavat epätoivon. Surkuttelemme lapsuudenikää, ja meidän tulisi päinvastoin surkutella omaa ikäämme. Suurimmat kärsimyksemme tuotamme itse itsellemme.

Lapsi parkuu syntyessään; sen alkuikä kuuluu itkien. Milloin sitä keinutetaan ja hyväillään, jotta se viihtyisi ja rauhoittuisi; milloin sitä uhataan ja lyödään, jotta se olisi ääneti. Joko me teemme, mitä se tahtoo, tai vaadimme siltä mitä itse tahdomme; joko mukaudumme sen oikkuihin tai pakotamme sen mukautumaan omiin oikkuihimme. Keskitietä ei seurata; lapsen täytyy joko itse jaella käskyjä tai olla käskettävänä. Sen ensi käsitteet ovat siis valta ja orjuus. Ennenkuin se osaa puhua, se käskee; ennenkuin se voi toimia, se tottelee. Joskus sitä rangaistaan ennenkuin se käsittää pahaa tekoaan tai edes sellaista harjottaa. Tällä tavoin vuodatetaan aikaisin lapsen nuoreen sydämeen intohimoja, joista sitten syytetään luontoa, ja kun ensin kaikin tavoin on koe-

tettu saada lapsi kiukkuiseksi, valitetaan, että se on sellainen.

Lapsi viettää täten kuusi tai seitsemän vuotta naisten hoidokkaana, ollen heidän ja omien oikkujensa uhrina; ja sittenkuin sille on opetettu yhtä ja toista, s. o., sittenkuin on rasitettu sen muistia joko sellaisilla sanoilla, joita se ei voi ymmärtää tai seikoilla, jotka ovat vallan hyödyttömiä, sittenkuin on tukahutettu sen luontaiset taipumukset niillä intohimoilla, jotka siinä on herätetty, jätetään se tällaiseksi keinotekoiseksi olennoiksi muuttuneena opettajan käsiin; tämä antaa lopullisen kehityksen niille keinotekoisuuden iduille, jotka huomaa jo varsin reheviksi, ja opettaa sille kaikkea, paitsi itsetuntemusta, paitsi itsenäistä toimintakykyä, paitsi elämisen ja onnelliseksi tulemisen taitoa. Kun sitten tämä lapsi, ollen orja ja tyranni samalla, pää täyteen ahdettuna tietoja, mutta vailla järkevyyttä, yhtä heikkona ruumiiltaan kuin hengeltään, työnnetään ulos maailmaan ja kun se silloin paljastaa kykenemättömyytensä, ylpeytensä ja kaikki paheensa, niin silloin surkutellaan inhimillistä kurjuutta ja nurinkurisuutta. Mutta siinä erehdytään; sillä tuollainen ihminen on ainoastaan meidän oikkujemme kasvattama; luonnon luomana ihminen on vallan toisenlainen.

Jos siis tahdotte, että lapsi säilyttäisi alkuperäisen luontonsa, niin ylläpitäkää ja hoitakaa tätä lapsen syntymästä alkaen. Heti sen synnyttyä ottakaa se huostaanne älkääkä päästäkö sitä, ennenkuin se on varttunut täysikäiseksi; muuten ette ole onnistuva. Samoin kuin äiti on paras inettäjä, on isä paras opettaja. Heidän tulee keskenänsä täydelleen sopia

tehtävistään ja menettelytavastaan; siirtyköön lapsi toisen käsistä toisen käsiin. Älykäs, joskohta tiedoiltaan köyhempi isä on kasvattava lapsensa paremmin kuin mitä taitavin opettaja; sillä hyvä into korvaa pikemmin taitavuuden kuin taitavuus innon.

Entä toimet ja velvollisuudet Niin nuo siunatut velvollisuudet! Isänvelvollisuudet, niin kaikei arvellaan, ovat viimeiseen sijaan asetettavat. ¹ Älkäämme ihmetelkö että mies, jonka vaimo on ylenkatsonut heidän avioliittonsa hedelmän imettämisen, halveksii sen kasvattamista. Ei ole olemassa viehättävämpää näkyä kuin se, minkä perhe tarjoaa, mutta yksi ainoa ruma piirre himmentää kokonaisvaikutuksen. Jos äiti pitää itseään liian heikkona imettääkseen lapsiaan, niin isällä on liian paljon toimia voidakseen olla niiden kasvattaja. Ollen kaukana vanhemmistaan, sijoitettuina kasvatuslaitoksiin, luostareihin ja kouluihin lapset tottuvat suuntaamaan toisaalle synnyinkotiaan kohtaan tuntemansa rakkauden, tai oikeammin sanottuna, tottuvat siellä olemaan kiintymättä

¹ Kun lukee Plutarkoksen teoksista, miten sensori Cato, joka hallitsi Roomaa niin kunniakkaasti, itse kasvatti poikaansa kehdosta alkaen, jopa lisäksi niin huolellisesti, että hylkäsi kaikki toimensa ollakseen läsnä, kun imettäjä, s. o. äiti sitä kapaloitsi ja pesi; kun Suetonius kertoo, että Augustus tuo maailman valtiias, maailman, jonka hän itse oli valloittanut ja jota itse hallitsi, itse opetti pojanpoikiaan kirjoittamaan ja uimaan ja perehdytti heidät tieteiden alkeisiin, ja että hän alati piti heitä luonaan, niin ei voi olla nauramatta noille menneiden aikojen pikkusieluille, jotka huvittelivat itseänsä moisilla lapsellisuuksilla; he olivat epäilemättä liian typerät voidakseen harrastaa meidän aikamme suurten miesten suuria asioita!

mihinkään. Tuskinpa veli ja sisar tuntevat toisensa. Kun kaikki perheenjäsenet kokoontuvat juhlatiloihin, saattavat he toisilleen olla hyvin kohteliaita; mutta he ovat kuitenkin vieraat toisilleen. Niin pian kuin ei enää vanhempien kesken vallitse mitään sydämellisen herttaista suhdetta, niin pian kuin perhepiiri ei enää ole elämän sulostuttaja, niin korvaukseksi turvaututaan huonoihin tapoihin. Kuka olisi niin typerä, ettei huomaisi, miten nämä seikat ovat välttämättömässä yhteydessä, vallan kuin ketjun renkaat.

Isä, joka siittää ja elättää lapsensa, täyttää ainoastaan kolmannen osan velvollisuuksistaan. Hän näet on velkapää tarjoamaan suvulleen ihmisiä, yhteiskunnalle yhteiskuntaelämään soveltuvia henkilöitä ja valtiolle kansalaisia. Jokainen ihminen, joka voi maksaa tämän kolminkertaisen lainan ja joka ei sitä tee, on rikollinen ja ehkä vielä rikollisempi, jos hän sen maksaa ainoastaan puoleksi. Sillä, joka ei voi täyttää isänvelvollisuuksiaan, ei ole oikeutta isäksi tulla. Ei köyhyys, eivät toimet eivätkä mitkään inhimilliset arvelut vapauta isää elättämästä ja itse kasvattamasta lapsiaan. Uskokaa minua, lukijani. Sanon jokaiselle, jolla on tunteellinen sydän ja joka laiminlyö niin pyhiä velvollisuuksia, että hän kauvan on katkerasti itkevä erehdystään eikä koskaan ole siltä saava rauhaa.

Mutta mitä sitten tekee tuo rikas mies, tuo tomissaan kokonaan kiinnioleva perheenisä, jonka kuten väittää, on pakko hylätä lapsensa. Hän palkkaa toisen täyttämään niitä tehtäviä, jotka hänelle itselleen ovat hankalat. Oi sinä kaupitteluun altis sielu! Luuletko voivasi rahalla hankkia lapsellesi toisen isän?

Siinäpä suuresti erehdyt; et siten hanki hänelle edes opettajaa, vaan palvelijan. Ja hän on lapsestasi niinkään tekevä palvelijan.

Puhutaan paljo hyvän kasvattajan ominaisuuksista. Ensimmäinen ominaisuus, jonka kasvattajalta vaatisin — ja joka edellyttää useita muita ominaisuuksia — on se, ettei hän saisi olla mikään palkkalainen. On näet niin jaloja ammatteja, ettei niitä voi hoitaa rahasta, olematta arvoton niitä harjottamaan; sellaisia ovat sotilaan ja kasvattajan ammatti. Kuka siis on kasvattava lapsesi? Olen sen jo sanonut: sinä itse. — Minä en voi sitä tehdä. — Vai et voi! . . . Hanki siis itsellesi sitä tehtävää varten ystävää. Minä en huomaa muuta keinoa.

Kasvattaja! — oi mikä ylevä sielu! . . . Mutta totisesti, sen, joka mieltä kasvatettavastaan tehdä ihmisen, tulee itsensä olla joko isä tai enempi kuin ihminen. Mutta tämän tehtävän te vallan levollisina uskotte palkkalaisille.

Kuta enemmän tätä asiaa ajattelee, sitä enemmän uusia vaikeuksia huomaa. Olisi näet välttämättöntä, että kasvattaja itse olisi kasvatettu oppilastansa varten, palvelijat isäntäänsä varten, ja että kaikki, jotka tulevat tekemisiin lapsen kanssa olisivat vastaanottaneet sellaisia vaikutteita, kuin heidän tulee lapselle välittää; näin pitäisi toisen kasvatuksen johtua toisesta vallan äärettömiin. Kuinka voisi lapsi saada hyvän kasvatuksen henkilöltä, joka ei itse ole saanut hyvää kasvatusta.

Eikö tällainen harvinainen kuolevainen ole löydettävissä? Sitä en tiedä. Kukapa voisi sanoa kuinka suuren hyveellisyyden ihmissielu voipi saavuttaa tä-

hän turmeltuneeseen aikaan! Mutta olettakaamme, että tällainen ihme tapahtuisi. Tarkastaessamme kasvattajan tehtäviä huomaamme millainen hänen pitäisi olla. Luulen voivani edeltäkäsinnustaa, että isä, joka täydelleen käsittäisi hyvän kasvattajan merkityksen, päättäisi olla kasvattajaa vailla; sillä hän näkisi enemmän vaivaa sellaista itselleen hankkiessaan kuin itse siksi ruvetessaan. Jos hän taas tätä varten tahoo saavuttaa ystävän, niin kasvattakoon poikansa siksi. Siten häneltä säästyisi vaiva etsiä sellaista muualta, kun luonto näet jo on tehnyt toisen puolen.

Eräs henkilö, josta tiedän ainoastaan että hän on ylhäistä säätyä, tahtoi uskoa minulle poikansa kasvatettavaksi. Hänen ehdotuksensa tuotti minulle epäilemättä suurta kunniaa; mutta sen sijaan, että hän valittaisi kieltäytymistäni, saattaa hän olla tyytyväinen epäävään vastaukseeni. Jos olisin suostunut häneen ehdotukseensa ja jos olisin kasvatustavassani erehtynyt, olisi tuo kasvatustavassani ollut hukkaan mennyttä. Jos taas siinä olisin onnistunut, niin olisi asianlaita ollut vielä pahempi. Hänen poikansa olisi näet kieltänyt säätynsä eikä enää olisi tahtonut olla ruhtinas.

Minulla on liian suuri ajatus kasvattajan velvollisuuksien merkityksestä ja tunnen siis liiaksi kykenemättömyyteni voidakseni koskaan vastaanottaa sellaista tointa, miltä taholta tahansa se minulle tarjottaneenkin; ystävyysuhdekin olisi minulle vaan lisäaihe kieltäytymiseen. Luulen että harvat niistä, jotka ovat lukeneet tämän kirjan, ovat halukkaat minulle sellaista tarjousta tekemään ja pyydän niitä, jotka sitä mahdollisesti aikovat tehdä, säästämään itseltään tuon turhan vaivan. Olen aikaisemmin tarpeeksi kokeillut

tämän ammatin alalla, ollakseni varma siitä, etten ole siihen kykenevä, ja jos minulta riittäisikin kykyä siihen, pitäisi minun asemani ja oloni minut siitä vapauttaa. Olen pitänyt velvollisuutenani antaa tämän julkisen selityksen niille, jotka eivät näy tarpeeksi kunnioittavan minua luottaakseen vilpittömyyteeni ja päätösteni vakavuuteen.

Ollen kykenemätön täyttämään kaikkein hyödyllisintä tehtävää rohkenen ainakin yrittää kaikkein helpointa; niin useiden muiden esimerkkiä noudattaen en ollenkaan käy käsiksi itse tehtävään, vaan kynään, ja sen sijaan että tekisin mitä pitää tehdä, olen koettava sitä sanoa.

Tiedän että tekijä tämänkaltaisissa yrityksissä aina hyvin helposti rakentelee systeemejä, joita hänen ei tarvitse käytännössä toteuttaa ja antaa vaivatta paljon kauniita ohjeita. Näitä on kuitenkin mahdoton noudattaa, ja kun yksityisseikkoihin menevää käsitteilyä ja esimerkkejä puuttuu, sekin, mikä niissä on käytäntöön kelpaavaa, jää käyttämättä, kun ei ole osotettu miten se on toteutettava.

Olen siis päättänyt ottaa itselleni kuvitellun oppilaan, ja olettaa omistavani sen iän, terveyden, ne tiedot ja kaiken sen kyvyn, joka on minulle tarpeen johtaakseni hänen kasvatustaan, valvoakseni sitä, alkaen hänen syntymästään siihen asti, kuin hän aikamieheksi tultuaan ei enää tarvitse muuta ohjaajaa kuin itseään. Tämä metodi tuntuu minusta hyödylliseltä siinä suhteessa, että se estää epäroivällä kannalla olevan tekijän eksymästä haaveiluihin; sillä niin pian kuin hän poikkeaa tavallisesta kasvattamismenettelystä, hänen tarvitsee vaan panna käytäntöön oma meto-

dinsa oppilaansa suhteen. Hän on pian huomaava, tai ainakin lukija on huomaava, seuraako hän lapsen edistymistä ja ihmissydämen luonnollista kehitystä.

Näin olen koettanut menetellä välttääkseni kaikki esiintyneet vaikeudet. Jotta en tarpeettomasti paisuttaisi kirjaani liian laajaksi, olen tyytynyt edellyttämään niitä perusteita, joiden totuuden jokainen tuntee. Mitä taas tulee niihin ohjesääntöihin, jotka saattavat kaivata todisteita, olen pannut ne kaikki käytäntöön joko Émileeni tai muihin esimerkkeihin nähden, ja olen osottanut hyvin taajoilla yksityiskohdilla miten esittämiäni seikkoja saattaa käytännössä toteuttaa. Tällainen on ainakin se suunnitelma, jota olen päättänyt noudattaa. Lukija päättäköön, olenko siinä onnistunut.

Tästä on johtunut se, että alussa puhun varsin vähän Émilestä, kun ensimmäiset kasvatusperusteeni, jos kohta ovatkin vastaiset tavallisille, ovat niin ilmeisen selvät, ettei kukaan järkevä ihminen saata kieltää niiden pätevyyttä. Mutta mikäli edistyn aineesani, ei oppilaani, jonka kehitystä ohjataan toisella tavoin kuin muiden lasten, enää ole tavallinen lapsi; hän tarvitsee vallan erityistä johtoa. Silloin hän esiintyy yhä useammin, ja lopuksi en enää päästä häntä näkyvistäni siihen hetkeen asti, jolloin hän, mitä itse sanoneekaan, ei ollenkaan tarvitse minua.

En tässä lainkaan aijo puhua hyvästä kasvatajasta, edellytän kaikki kasvattajan hyvät ominaisuudet ja oletan, että ne on minulla kaikki. Se joka lukee kirjaani, on huomaava, millaista itseluottamusta siinä osotan.

Huomautan ainoastaan seikasta, joka on yleiselle mielipiteelle vastainen, nimittäin että lapsen kas-

vattajan tulee olla nuori, jopa niinkin nuori kuin järkevä ihminen suinkin saattaa olla. Soisin että hän olisi itse lapsi, jos se olisi mahdollista, jotta hän voisi olla oppilaansa toveri ja saavuttaa hänen luottamuksensa ottamalla osaa hänen leikkeihinsä. Ei näet ole tarpeeksi yhdyssiteitä lapsuuden ja varttuneen iän välillä, jotta näin suuren ikäeron vallitessa voisi syntyä lujaa kiintymystä. Lapset hyväilevät joskus vanhuk-
sia, mutta eivät heitä koskaan rakasta.

Vaaditaan ehkä, että kasvattaja jo olisi suorittanut yhden kasvatuksen. Tämä on liikaa; yksi ihminen voi suorittaa ainoastaan yhden. Jos kaksi kasvatusta olisi välttämätöntä onnistumista varten, niillä oikeudella ryhdyttäisiin ensimmäiseen?

Se, joka tässä suhteessa olisi saavuttanut enemmän kokemusta, tosin voisi onnistua paremmin, mutta hän ei enää voisi uudelleen ryhtyä tehtävänsä. Jokainen, joka kerran on suorittanut tämän tehtävän siten, että on oppinut tuntemaan kaikki siihen yhtyvät vaikeudet, ei ollenkaan halua siihen palata, ja jos se hänelle on onnistunut huonosti ensi kerralla, ei tämä ennusta mitään hyvää toista kertaa varten.

On tietysti hyvin suuri ero, ohjataanko nuorukaista neljän vuoden vai kahdenkymmenenviiden vuoden aikana. Tavallisesti annetaan kasvattaja lapselle, joka jo on saavuttanut jonkun määrätyn kehityksen; minä tahdon, että se hänelle annetaan jo ennen kuin hän on syntynyt. Tavallisesti opettaja joka viiden vuoden kuluttua saattaa vaihtaa oppilasta; minun ehdottamani opettajalla ei koskaan ole oleva enempää kuin yksi oppilas. Tavallisesti tehdään ero kasvattajan ja opettajan välillä: tämä on uusi järjettömyys! Teettekö

siis eron kasvatin ja oppilaan välillä? On olemassa ainoastaan yksi tiede, joka on lapsille opetettava, ja se on inhimillisten velvollisuuksien tiede. Tämä tiede on yksi ja huolimatta siitä mitä Xenofon kertoo persialaisten kasvatuksesta, se on jakamaton. Muuten sanon kernaammin sellaista henkilöä, joka tätä tiedettä opettaa, kasvattajaksi kuin opettajaksi; sillä hänen tehtävänsä on pikemmin ohjaaminen kuin opettaminen. Hänen ei ollenkaan pidä antaa ohjemääräyksiä, vaan saattaa oppilaansa itse niitä huomaamaan.

Jos kasvattajan valitsemisessa osotetaan näin suurta huolellisuutta, niin on hänen epäilemättä lupa puolestaan valita oppilaansa, varsinkin kun on kysymyksessä malliksi kelpaavan yksilön valitseminen. Tätä valitsemista ei saata määrätä lapsen henkiset lahjat eikä luonne, sillä tunnetaanhan oppilaani vasta kasvatustyön päätyttyä, kun näet valitsen kasvattini jo ennen sen syntymää. Jos vapaasti voisin valita, ottaisin kasvatikseni tavalliset luonnonlahjat omistavan lapsen, jommoiseksi juuri kuvittelen oppilastani. Ainoastaan tavalliset ihmiset tarvitsevat kasvatusta; heidän kasvatuksensa yksin voi kelvata malliksi heidän vertaistensa kasvatukselle. Muut kasvattavat itse itsensä huolimatta siitä kasvatustavasta, jota heihin nähden koetetaan toteuttaa.

Maan asema vaikuttaa melkoisesti ihmisten kehitykseen. Ainoastaan lauhkeissa vyöhykkeissä saattavat he saavuttaa korkeimman kehitysasteensa. Liian kylmien tai kuumien ilmanalojen haitallinen vaikutus on päivänselvä. Ihminen ei ole puun tavoin istutettu yhteen maahan aina siinä pysyäkseen, ja sen joka pyrkii toisesta äärimäisyydestä toiseen, on pakko

suorittaa kahta vertaa suurempi matka kuin sen, joka keskitiestä kulkee sen päähän. Oleskelkoon lauhkean vyöhykkeen asukas vaikkapa perätysten kummankin äärimäisen ilmavyöhykkeen maissa, on ilmeisen selvää, että hän on edullisemmassa asemassa muiden ilmavyöhykkeiden asujamiin nähden. Sillä jos kohta hän on yhtä paljon alttiina eri ilman-alan vaikutuksille kuin se, joka siirtyy toisesta äärimäisestä ilmastovyöhykkeestä toiseen, hän kuitenkin poistuu kahta vertaa vähemmän niistä ilmanala-oloista, joihin on tottunut. Ranskalainen saattaa elää Guineassa ja Lapinmaalla; mutta neekeri ei samoin voisi elää Torniossa eikä samojedi Beninissä. Muuten aivojen muodostus näyttää olevan vähimmin täydellinen molemmissa äärimmäisissä ilmastovyöhykkeissä. Eivät neekerit eivätkä lappalaiset henkisiin lahjoihinsa nähden vedä vertoja europalaisille. Koska siis tahdon että oppilaani saattaisi asustaa maapallon eri osissa, valitsen lauhkean ilmastovyöhykkeen asujamen ja ranskalaisen pikemmin kuin kenenkään muun.

Pohjoismaissa, missä maanlaatu on karua, ihmiset tarvitsevat runsasta ravintoa. Etelän asujamet taas, joiden maa on viljavaa, tarvitsevat sitä vähän. Siitä johtuu uusi eroavaisuus: edelliset kehittyvät työteliäiksi ja jälkimmäiset mietiskeleviksi. Yhteiskunta tarjoaa meille samalla paikkakunnalla kuvan näistä eroavaisuuksista, nimittäin köyhien ja rikkaiden erilaisuuden muodossa. Edelliset asuvat karulla maalla jälkimmäiset hedelmällisellä.

Köyhä ei tarvitse kasvatusta. Hänen säätynsä pakottaa hänet itsekasvatukseen; muunlaista kasvatusta hän ei kykenisi itselleen hankkimaan. Se kas-

vatus taas, jonka rikas säädyltänsä saa, on sitä laatua ettei se ollenkaan hyödytä häntä eikä yhteiskuntaa. Luonnollisen kasvatuksen tulee muuten saattaa ihminen soveliaaksi tulemaan toimeen kaikissa elämänoiloissa. Niinpä on vähemmin järkevää kasvattaa köyhää sen mahdollisuuden varalle, että hänestä joskus tulisi rikas, kuin rikasta sen varalle, että hän voisi köyhtyä; on näet verrattain enemmän köyhtyneitä kuin nousukkaita. Valitkaamme siis kasvatiksi rikkaan lapsi; silloin on meillä ainakin se varmuus, että kasvatuksellamme olemme ihmiskunnalle lahjoittaneet yhden ihmisen lisää; köyhä näet voi itsestään kehittyä ihmiseksi.

Samasta syystä ei minulla ole mitään sitä vastaan, että Émile on ylhäistä sukua. Siten ainakin pelastuisi yksi uhri ennakkoluuloilta.

Émile on orpo. Jos hänen vanhempansa olisi vat elossa, ei sillä seikalla olisi mitään merkitystä. Omistaessani heidän velvollisuutensa otan myös kaikki heidän oikeutensa. Jos he olisivat elossa, hänen tulisi heitä kunnioittaa, mutta totella hän ei saa ketään muuta kuin minua. Se on ensimmäinen tai oikeammin ainoa ehtoni.

Tähän lisään vielä toisen ehdon, joka kuitenkin on vaan sen luonnollinen seuraus, nimittäin ettei meitä koskaan saa erottaa toisistamme ilman meidän suostumustamme. Tämä ehto on välttämätön, ja soisin vielä lisäksi, että oppilas ja kasvattaja pitäisivät toinen toistaan siihen määrään erottamattomina, että heidän kohtalonsa alati olisi heidän yhteisen huolenpitonsa esineenä. Niin pian kuin kaukaisessakin tulevaisuudessa näkevät eronhetkensä häämöttävän,

niin pian kuin aavistavat hetkeä, joka on tekevä heidät toisilleen vieraiksi, he jo ovat siksi muuttuneet. Kumpikin silloin muodostelee omia suunnitelmiaan, ja kumpikin ajatellessaan sitä aikaa, jolloin eivät enää ole yhdessä, pysyy toisen seurassa vaan vastenmielisesti. Oppilas pitää opettajaansa pelkkänä vartijana ja nuoren ikänsä vitsauksena; opettaja taas pitää oppilastaan raskaana taakkana, josta hän palavasti haluaa päästä erilleen. Kumpikin odottaa sitä hetkeä, joka vapauttaa toisen toisesta, ja kun heidän välillään ei koskaan vallitse todellista kiintymystä, on toinen osottava varsin vähän valppautta, toinen yhtä vähän oppivaisuutta.

Mutta jos he katsovat elämäntiensä eroamatomasti yhtyneiksi, on kumpikin koettava saavuttaa toisen kiintymyksen, ja juuri tämän kautta he tulevat toisilleen rakkaammiksi. Oppilas seuraa häpeämättä lapsuudessaan sen ystävän neuvoja, joka hänellä on oleva suureksi vartuttuaankin. Kasvattaja harrastaa sellaista huolenpitoa, jonka hedelmiä hän on niittävä. Kaikki ne ansiokkaat ominaisuudet, jotka hän istuttaa oppilaaseensa, muodostavat pääoman, jonka hän tallettaa vanhojen päiviensä varalle.

Tämä edeltäpäin tehty sopimus edellyttää onnellista synnyttämistä, hyvin muodostunutta, voimakasta ja tervettä lasta. Isä ei saa valikoida eikä erityisesti suosia yhtä perheensä jäsenistä, perheen, jonka Jumala hänelle antaa. Kaikki hänen lapsensa ovat samassa määrin hänen lapsiaan; hän on velkapää omistamaan heille kaikille samaa huolenpitoa ja hellyyttä. Olkootpa hänen lapsensa rampoja tai terveraajaisia, riutuvia tai rotevia, niin on kukin heistä isälle us-

kottua omaisuutta, josta hän on vastuunalainen antajalle, ja avioliitto on yhtä paljo sopimus luonnon kanssa kuin aviopuolisojen kesken.

Mutta sen, joka ottaa kannettavakseen velvollisuuksia, joita luonto ei hänelle ole määrännyt, tulee edeltäkin olla varma keinoista täyttää niitä. Muuten hän saattaa itsensä vastuunalaiseksi sellaisestakin, mitä ei ole kyennyt täyttämään. Ken ottaa kasvattaakseen heikkoa ja kivulloista oppilasta, muuttaa kasvattajan-toimensa sairaanhoitajan-toimeksi; hän hukkaa hoitamalla hyödyttöntä elämää sen ajan, jonka hän oli määrännyt ihmiselämän arvon kohottamiseen. Hän panee itsensä alttiiksi vaaralle kuulla toivottoman äidin tulevaisuudessa syyttävän häntä poikansa kuolemasta, poikansa, jonka elämää kasvattaja kauan on ylläpitänyt.

Minä en ottaisi kasvattaakseni kivulloista ja sairauttaan kituvaa lasta, vaikkapa se eläisi kahdeksankymmenen vuotiaaksi. En huoli oppilaasta, joka alati on hyödytön itselleen ja muille, joka yksinomaan ajattelee itsensä suojelemista ja jonka ruumis ehkäisee hengen kehittymistä. Mitä muuta saisinkaan aikaan tuhlailemalla hänelle turhaan huolenpitoani kuin sen että tekisin yhteiskunnan vahingon kaksinkertaiseksi ja riistäisin siltä kaksi ihmistä yhden asemasta? Otakoon joku toinen minun asemastani hoitaakseen tätä raihnaista raukkaa; minulla ei ole mitään sitä vastaan; päinvastoin annan tunnustukseni hänen rakkaudenteolleen. Mutta minun kykyni ei siihen sovellu; minä en osaa opettaa elämään sellaista ihmistä, joka vaan ajattelee miten estäisi itsensä kuolemasta.

Ruumiin täytyy olla voimakas totellakseen sie-lua: hyvän palvelijan tulee olla roteva. Tiedän että

kohtuuttomuus kiihottaa intohimoja; ajan pitkään se lisäksi heikontaa ruumista. Ruumiin kuritus ja paastoaminen tekevät usein saman vaikutuksen, joskin päinvastaista tietä. Kuta heikompi ruumis on, sitä enemmän se hallitsee; kuta voimakkaampi se on, sitä enemmän se tottelee. Kaikki aistilliset intohimot piilevät veltostuneissa ruumiissa; ne kärsivät sitä enemmän niiden raivokkaisuudesta, kuta vähemmän ne voivat niitä tyydyttää.

Heikko ruumis heikontaa sielua. Siitä johtuu lääkintätaidon valta, tuon taidon, joka on ihmisille turmiollisempi, kuin kaikki ne kivut, jotka se väittää parantavansa. Minä puolestani en tiedä, mistä taudista lääkärit oikeastaan meitä parantavat, tiedän vaan, että he antavat meille toisia, hyvin tuhoavia tauteja, kuten pelkurimaisuuden, arkamaisuuden, herkkäluuloisuuden ja kuolemankauhun. Jos parantavatkin ruumiin, niin tappavat rohkeuden. Mitä se meitä hyödyttää, jos he auttavat haaskoja jaloilleen? Me tarvitsemme ihmisiä, eikä niitä näe ollenkaan lähtevän heidän käsistään.

Lääkkeiden käyttäminen on muotiasia meillä, ja niin täytyy olla. Se on joutilasten ja laiskurien ajanvietettä, nämä kun eivät tiedä miten saisivat aikansa kulumaan ja sen vuoksi tuhlaavat sitä ruumiinsa hoitoon. Jos he onnettomuudekseen olisivat syntyneet kuolemattomiksi, he olisivat kurjimmat kaikista olennoista. Elämä, jota eivät koskaan pelkäisi menettävänsä, ei olisi heille minkäänarvoinen. Moiset ihmiset tarvitsevat lääkäreitä, jotka tyydyttävät heitä saatamalla heidät levottomiksi ja jotka joka päivä tuot-

tavat heille ainoan huvin, jota kykenevät nauttimaan, nimittäin sen, etteivät ole kuolleet.

Aikomukseni ei suinkaan ole tässä pitkältä puhua lääketieteen turhuudesta. Tarkoitukseni on ainoastaan tarkastaa sitä siveelliseltä kannalta. En kuitenkaan malta olla huomauttamatta, että ihmiset sen käyttämisessä muodostavat samoja vääriä johtopäätöksiä kuin totuuden etsinnässä. He olettavat aina, että potilas paranee hoitamalla ja että totuus aina löydetään, kun sitä vaan etsitään. He eivät huomaa, että on punnittava keskenään yksi ainoa lääkärin aikaansaama parannus ja sadan hänen tappamansa potilaan kuolema, ja samoin yhden löydetyn totuuden tuottama hyöty ja samaan aikaan esiintyvien erehdyksien aiheuttamat haitat. Tiede, joka opettaa ja lääkintötaito, joka parantaa, ovat erinomaisen hyviä, epäilemättä; mutta tiede, joka pettää ja lääkintötaito, joka tappaa, ovat kovin pahoja. Oppikaamme siis erottamaan ne toisistaan. Siinä on kysymyksen ponsi. Jos hylkäisimme totuuden etsinnän, emme koskaan joutuisi pettävien valheiden uhriksi; jos osaisimme olla turvautumatta luonnonvastaisiin parannuskeinoihin, emme koskaan kuolisi lääkärin kädestä. Sellainen pidättäytyminen olisi järkevää; sen harjottaja epäilemättä suuresti hyötyisi. En siis väitä, etteikö lääketiede voisi olla hyödyllinen muutamille ihmisille, sanon vaan, että se on turmiollinen ihmisluvulle yleensä.

Minulle huomautetaan, kuten aina tapahtuu, että syy on lääkärin, mutta että lääketiede itsessään on erehtymätön. Olkoon menneeksi; mutta auttaako se sitten meitä ilman lääkäreitä; sillä kun nämä kaksi yh-

tyvät, on sata kertaa enemmän pelättävä taitajaa kuin apua toivottava itse taidolta.

Tämä valheellinen taito, joka on terveellisempi henkisiille kuin ruumiillisille taudeille, kykenee yhtä vähän parantamaan kumpaakaan. Se ei paranna tautejamme, se vaan panee meidät kauhistuen niitä pelkäämään. Se ei viivytä kuoleman tuloa, se vaan panee huomaamaan sen edeltäpäin; se riuduttaa elämää sen sijaan että sitä pitkittäisi. Ja jos se sitä pidentäisikin, tapahtuisi tämä suvun vahingoksi, se kun riistää meidät yhteiskunnalta alituisen terveyden hoidon takia, johon se meidät pakottaa, sekä ehkäisee meitä täyttämästä velvollisuuksiamme herättämällä meissä pelkoa. Vaarojen tunteminen saattaa meitä niitä pelkäämään; se, joka luulisi olevansa haavoittumaton, ei pelkäisi mitään. Tekemällä Akilleuksesta miehen, johon vaarat eivät pysty, runoilija riistää häneltä rohkeuden hyveen. Kuka tahansa Akilleuksen asemassa olisi samoilla ehdoilla ollut hänen veroisensa.

Jos tahdotte löytää todella rohkeita ihmisiä, niin etsikää heitä seuduilta, missä ei ole ainoatakaan lääkäriä, missä ei tunneta tautien seurauksia ja missä ei ollenkaan ajatella kuolemaa. Luonnon ihminen osaa kärsiä kestäväisesti ja kuolla rauhassa. Lääkärit määräyksillään, filosofit ohjeillaan ja papit kehotuksillaan huonontavat sydämen ja opettavat rauhattomana kuolemaan.¹

¹ »Arcadie» teoksensa esipuheessa kertoo kirjailija Bernardin de Saint-Pierre Rousseau'n eräänä päivänä sanoneen hänelle: »Jos toimittaisin uuden painoksen teoksiani, lieventäisin arvosteluni lääkäreistä. Ei ole yhtään säätyä, joka vaa-

Annettakoon minulle siis oppilas, joka ei tarvitse kaikkia noita ihmisiä, muuten en hänestä huoli. En tahdo, että toiset pilaavat minun työtäni; tahdon joko yksin kasvattaa hänet tai olla kokonaan hänen kasvatukseensa ryhtymättä. Viisas Locke, joka osan elämänsä oli tutkinut lääketiedettä, varottaa pontevasti koskaan antamasta lapsille lääkkeitä, ei varokeinona eikä vähäisen pahoinvoinnin poistamiseksi. Minä menen pitemmälle ja selitän, etten itse koskaan itseäni varten kutsu lääkäriä, enkä myöskään Émileäni varten, ellei hän ole ilmeisessä hengenvaarassa, silloin näet lääkäri ei voi hänelle tehdä pahempaa kuin että tuottaa hänelle surman.

Tiedän hyvin, ettei lääkäri jätä hyväkseen käyttämättä tätä viivytystä. Jos lapsi kuolee, hän sanoo, että hänet on kutsuttu liian myöhään; jos se paranee, lääkäri tietysti on sen pelastanut. Olkoon niin: riemuitkoon lääkäri; mutta kutsuttakoon hän sairaan luo ainoastaan tämän ollessa viimeisillään.

Koska lapsi ei osaa parantaa itseään, niin osatkoon ainakin olla sairas; tämä taito korvaa edellisen ja on usein vaikutuksiltaan paljon terveellisempi; se näet on luonnon taito. Kun eläin on kipeä, se kärsii ääneti ja pysyy alallaan; emme kuitenkaan näe enemmän kipeitä eläimiä kuin ihmisiä. Kuinka monta ihmistä onkaan kuollut kärsimättömyydestä, pelosta, levottomuudesta ja ennen kaikkea lääkkeistä; ja nämä ihmiset heidän tautinsa olisi säästänyt ja aika yksin

tisi niin perinpohjaisia opintoja kuin heidän säätynsä. Joka maassa tulevat he kuulumaan oppineimpiin ja sivistyneimpiin miehiin.»

Suoment. huom.

olisi heidät parantanut. Minulle kenties huomautetaan, että eläimet, joiden elintapa on enemmän luonnonmukainen, joutuvat harvemmille taudeille alttiiksi kuin me. Aivan niin, niiden elintapa on juuri se, minkä tahdon antaa oppilaalleni; hän on siis siitä hyötyvä yhtä suuresti.

Ainoa lääketieteen hyödyllinen osa on terveydenhoito-oppi. Mutta sekin on vähemmän tiede kuin hyve. Kohtuus ja työ ovat ihmisen kaksi oikeata lääkäriä. Työ lisää ruokahalua ja kohtuus estää sitä väärinkäyttämästä.

Tietääksemme mikä elintapa on hyödyllisin eläimelle ja terveydelle, tulee meidän vaan tietää mitä elintapaa noudattavat ne kansat, joiden terveys on paras, jotka ovat rotevimpia ja elävät kauimman aikaa. Jos yleiset havainnot osottavat, ettei lääketiede tuota ihmisille lujempaa terveyttä tai pitempää ikää, niin yksistään sen tähden, ettei tämä taito ole hyödyllinen, se on vahingollinen, se kun turhanpäiten vaatii palvelukseensa ajan, ihmiset ja asiat. Terveyttämme hoitelemalla se aika, joka tähän kuluu on hukkaan mennyttä ja siis elinajasta vähennettävä; ja koska lisäksi kulutamme tämän ajan itseämme kiusataksemme, olisi parempi, ettei sitä ollenkaan olisi. Ja jos tasapuolisesti laskemme, niin se on vähennettävä loppuiästämme. Ihminen, joka elää kymmenen vuotta ilman lääkärejä, elää enemmän itseään ja toisia varten kuin se, joka elää kolmekymmentä vuotta heidän uhrinaan. Koska olen kokenut kumpaakin, luulen olevani oikeutettu enemmän kuin kukaan muu tästä seikasta tekemään johtopäätöksiäni.

Nämä ovat ne syyt ja perusteet, joiden nojalla

vastaanotan ainoastaan rotevan ja terveen oppilaan ja tahdon häntä pysyttää sellaisena. En tahdo hukata aikaa pitkältä todistamalla käsitöiden ja ruumiinharjoitusten hyödyllisyyttä terveyden vahvistajina. Sitä ei kukaan kiellä. Esimerkkejä kaikkein pisimmästä eliniästä tarjoavat melkein yksinomaan henkilöt, jotka ovat enimmin harjottaneet ruumiinliikkeitä ja jotka ovat kestäneet kaikkein enimmin vaivoja ja työtä.¹ En myöskään ole esittävä lukuisia yksityisseikkoja siitä huolenpidosta, jonka aion omistaa tälle yhdelle kysymykselle. Lukija on huomaava, että ne niin välttämättömästi liittyvät minun kasvatusmetodiini, että vaan tarvitsee käsittää sen yleistä henkeä, päästäkseen kaipaamasta muita selityksiä.

Elämän kanssa alkavat tarpeet. Vastasyntynyt

¹ Tässä seuraa muuan englantilaisista lähteistä noudettu esimerkki, jota en malta olla mainitsematta, se kun tarjoaa niin paljon aiheita ainettani koskeviin mietteisiin.

»Yksityishenkilö nimeltä *Patrice Oneil*, syntynyt v. 1647, on juuri äsken, v. 1760, mennyt seitsemännen kerran uusiin naimisiin. Hän palveli rakuunana Kaarle II:n hallituksen 17:ntenä vuotena, ja sitten eri sotaväenosastoissa aina vuoteen 1740, jolloin pyysi eron. Hän oli mukana kaikilla Wilhelm kuninkaan ja Marlboroughin herttuan sotaretkillä. Tämä mies ei koskaan ole juonut muuta kuin kaljaa; hän käytti aina ravintonaan kasviksia ja söi lihaa ainoastaan muutamissa perheensä keskuudessa toimeenpanemissaan aterioissa. Hänellä on aina ollut tapana nousta ja panna maata auringon mukana, elleivät hänen velvollisuutensa ole häntä siinä estäneet. Hän käy nyt 113:tta vuottaan, kuulee hyvin, voi hyvin ja astuu ilman sauva. Huolimatta korkeasta iästään hän ei pysy ainoatakaan hetkeä joutilaana, ja joka sunnuntai hän menee synnyinpitäjänsä kirkkoon lastensa, lastenlastensa ja lastenlastenlastensa seurassa.»

lapsi tarvitsee imettäjää. Jos äiti suostuu täyttämään velvollisuutensa, on se sitä parempi; hänelle annetaan ohjeita kirjallisesti. Tämä etu ei näet ole haittoja vailla, se kun hieman erottaa kasvattajaa oppilaastaan. On kuitenkin luultavaa, että lapsen menestyksen harrastus ja kunnioitus sitä henkilöä kohtan, jolle hän tahtoo uskoa niin kalliin aarteen, saattavat äidin tarkkaavasti noudattamaan opettajan antamia neuvoja. Saattaa olla varma siitä, että hän on tekevä kaikki, minkä vaan tahtoo tehdä, paremmin kuin kukaan muu. Jos on turvauduttava vieraaseen imettäjään, on ensi tehtävä tunnollisesti valita siksi kelpaava henkilö.

Fräs rikkaiden ihmisten onnettomuuksia on se, että heitä kaikessa petetään. Onko siis ihmeellistä, että heillä on huono ajatus ihmisistä? Rikkaus turmelee heidät ja oikeutettuna kohtalonkostona he itse ensiksi kokevat ainoan tuntemansa vaikutuskeinon puutteellisuudet. Kaikki heidän talossaan on huonosti tehtyä, paitsi se, minkä itse tekevät, mutta he eivät melkein koskaan tee mitään. Jos on kysymys imettäjän hankkimisesta, niin annetaan kättilön valita. Mikä on seurauksena siitä? Yksinkertaisesti se, että paras imettäjä on se, joka asiamiehelle on maksanut enimmin. Minä en siis mene pyytämään kättilön neuvoa hankkiessani imettäjää Émilelle. Aion itse pitää huolta sen hankkimisesta. En ehkä siitä osaa pitää yhtä oppinutta esitelmää kuin kirurgi, mutta varmaankin olen onnistuva paremmin, ja hyvä intoni on minua pettävä vähemmän kuin hänen ahneutensa.

Tätä valitsemusta varten ei suinkaan tarvita mitään salaperäisiä tietoja. Sitä määräävät säännöt ovat

tunnetut. Mutta en tiedä, pitäisikö kenties kiinnittää vähän enempi huomiota maidon tuoreuteen ja laatuun. Aivan nuori maito on vallan vetistä; sen täytyy melkein vaikuttaa ulostavasti puhdistaaakseen äsken syntyneen lapsen sisälmykset sakean *meconiumin* jäännöksistä. Vähitellen imettäjän maito muuttuu sakeammaksi ja tuottaa vahvempaa ravintoa lapselle joka on tarpeeksi voimistunut sitä sulattaakseen. Siinä piilee varmaan-kin tarkoituksenmukaisuutta, että luonto kaikissa erilaisissa naaraissa muuttaa maidon laadun imetettävän iän mukaan.

Vastasyntynyt lapsi tarvitsisi siis imettäjän, joka itse hiljattain on synnyttänyt. Tähän yhtyy vaikeuksia, sen tiedän; mutta niin pian kuin poiketaan luonnon järjestyksestä, jokainen seikka kohtaa vaikeuksia, jos se on hyvin tehtävä. Ainoa mukava suoriutumistapa on hutiloiminen; se tavallisesti valitaankin.

Imettäjän tulisi olla terve sekä ruumiiltaan että sielultaan. Hillittömät intohimot saattavat turmella hänen maitonsa samoin kuin huonot ruumiinnesteet. Jos taas yksinomaan pannaan painoa imettäjän ruumiillisiin ominaisuuksiin, katsellaan asiaa vaan toiselta puolelta. Imettäjän maito saattaa olla hyvä, mutta hän itse häijy; hyvä luonne on yhtä tärkeä kuin hyvä ruumiinrakennus. Jos imettäjäksi valitaan paheinen nainen, niin en tahdo väittää, että imetettävä perii hänen paheensa, mutta ainakin se niistä kärsii. Onhan imettäjä velvollinen sille maitonsa ohella tarjoamaan huolenpitoa, joka vaatii intoa, kärsivällisyyttä, lempeyttä ja puhtautta. Jos hän on nautinnonhimoinen, kohtuuton, niin on hän pian turmeleva maitonsa; jos hän on huolimaton tai kiivasluon-

toinen, niin miten käy tuon pienokaisparan, joka on jätetty hänen mielivaltaansa ja joka ei voi puolustautua eikä valittaa? Häijyt ihmiset eivät koskaan kelpaa aikaansaamaan minkäänlaista hyvää.

Imettäjän oikea valitseminen on kahta tärkeämpää sen vuoksi, ettei imetettävällä tule olla muuta kasvattajataita kuin hän, samoin kuin sillä ei tule olla muuta opettajaa kuin kasvattajansa. Tämä oli tapana muinaiskansoilla, jotka tuhlailivat vähemmän sauoja, mutta olivat meitä viisaammat. Imettyään omaan sukupuoleensa kuuluvia lapsia imettäjät eivät enää hylänneet niitä. Senpää tähden heidän näytelmäkapaleissaan esiintyvät uskotut naishenkilöt ovat imettäjiä. On mahdotonta että lapsi, joka joutuu toisista käsistä toisiin, voisi saada hyvää kasvatusta. Kunkin vaihtamisen jälkeen lapsi itseksensä vertailee, ja seuraus tästä vertailemisesta on se, että sen kunnioitus vähenee ohjaajaan kohtaan; ja luonnollinen seuraus taas siitä on, että heidän vaikutusvaltansa heikkenee. Jos kasvatti joskus johtuu ajattelemaan, että on olemassa aikaihmissiä, joilla ei ole enemmän järkeä kuin lapsilla, niin kunnioituksen tunne kokonaan häviää ja kasvatusta on hukkaan mennyttä. Lapsen ei tule tuntea muita esimiehiä kuin isänsä ja äitinsä tai heidän puutteessa imettäjänsä ja kasvattajansa; ja näissä kahdessaakin jo on liikaa. Mutta tämä kaksinaisuus on välttämätön, ja ainoa seikka, joka voi lieventää tätä epäkohtaa on se, että nuo kaksi erisukupuolista henkilöä, jotka lapsen kasvatusta ohjaavat, siihen määrään ovat yhtä mieltä sen suhteen, että nämä kaksi lapsen mielestä muodostavat vaan kuin yhden ainoan henkilön.

Imettäjän tulee elää entistään hieman mukavammin, hänen ruokansa tulee olla vähän ravitsevampaa; mutta hän ei saa kokonaan muuttaa elintapaansa. Sillä äkillinen ja täydellinen muutos, silloinkin kun se tapahtuu pahasta parempaan, on aina vaarallinen terveydelle. Ja kun hänen tavallinen elintapansa on ylläpitänyt hänen terveyttään tai tuottanut sen hänelle, niin mitä hyödyttäisi sen muuttaminen?

Maalaisnaiset syövät vähemmän lihaa ja enemmän vihanneksia kuin kaupunkilaisnaiset. Tämä ruokajärjestys näyttää olevan pikemmin hyödyllinen kuin vahingollinen heidän ja heidän lastensa terveydelle. Kun maalaisnaisille tuodaan kaupunkilaisten lapsia imetettäväksi, annetaan heidän syödä kosolta lihalientä ja luullaan varmasti, että lihamehu tekee heidän maitonsa voimakkaammaksi ja runsaammaksi. Minä en ollenkaan ole samaa mieltä, sillä minulla puolestani on se kokemus, että sillä tavoin imetetyt lapset ovat enemmän vatsakivuille ja madoille alttiina kuin muut.

Tämä ei ollenkaan ole ihmeellistä, kun näet eläimellisissä ruoka-aineissa, niiden ollessa mätänemistilassa vilisee matoja, mikä ei ole yhtä suuressa määrin kasviaineiden laita. Maito, joskin se on muodostunut eläimellisessä ruumiissa, on kasviaineksista kokoonpantu,¹ tämän todistaa sen kemiallinen tutkiminen. Se happensee helposti; se ei osota merkkiäkään

¹ Vaimot syövät leipää, vihanneksia, maitoruokia; nartut ja naaraskissat niinikään; naarassudetkin syövät ruohoa. Niistä ne saavat kasvinesteitä maitoansa varten. Lopuksi olisi vielä tutkittava sellaisten eläinlajien maitoa, jotka yksinomaan voivat ravita itseään lihalla, jos sellaisia on olemassa, jota epäilen.

haihtuvasta lipeäsuolasta, kuten eläimelliset ainekset, vaan erottaa kasvien tavoin oleellisesti neutraalista suolaa.

Kasvinsyöjien naarasten maito on makeampaa ja terveellisempää kuin lihansyöjien. Ollen muodostunut samanlaatuisista aineista se säilyy paremmin muuttumattomana ja on vähemmän altis mätänemiselle. Mitä tulee ravintoaineen paljouteen, on yleisesti tunnettua, että jauhoruuat synnyttävät enemmän verta kuin liharuuat; on siis luonnollista, että ne myös tuottavat enemmän maitoa. En saata luulla että lapsi, jota ei liian aikaisin vieroteta pois imettäjästään, tai jota vierottamisen jälkeen ravitaisiin pelkillä kasviksilla ja jonka imettäjä niinkään söisi ai-noastaan kasviksia, kärsii madoista.

On mahdollista että ravintona käytetyt kasvikset tuottavat maitoa, joka helpommin happanee; mutta minä en millään muotoa pidä hapanta maitoa epäterveellisenä. Kokonaiset kansakunnat, jotka nauttivat pelkkää hapanta maitoa, voivat siitä sangen hyvin, ja minusta tuntuu kaikkien noiden happoja kuluttavien aineiden käyttäminen täydelliseltä kujeilemiselta. On henkilöitä, joiden vatsa ei kärsi maitoa, eikä mikään happoja kuluttava aine voi saattaa sitä sille kärsittäväksi; toiset taas kärsivät sitä ilman mainittuja aineita. Pelätään hapanta maitoa, mutta se on järjetöntä, kun tiedetään, että maito aina happanee vatsassa. Siten siitä tulee tarpeeksi vahva ravinto lapsille ja eläinten poikasille. Jos se ei hapanisi, se valuisi vatsan kautta ravitsematta.¹ Turhaan tehdään

¹ Joskohta meitä ravitsevat ruokamehut ovat juoksevassa muodossa, niin täytyy niiden olla muodostuneita tiivistä

maitoa monella monituisella tavalla ohuemmaksi ja käytetään lukemattomia happoja kuluttavia aineita, sillä jokainen joka juo maitoa, sulattaa vatsassaan juustoa; tämä tapahtuu poikkeuksetta. Vatsa on siihen määrään sovelias juoksuttamaan maitoa, että vasikan mahalla maitoa juoksutetaan juustoksi.

Luulen siis ettei ole syytä muuttaa imettäjien tavallista ravintoa, vaan että on vallan riittävää, jos heille annetaan runsaampaa ja parempilaatuista ravintoa. Rasvattomat ruuat eivät luonnostaan ole kiihottavia. Ainoastaan niiden valmistamistapa tekee ne epäterveellisiksi. Parantakaa keittotaitonne säännöt; älkää viljelkö paljon leivottuja ja paistettuja ruokia; älkää panko tulelle voita, suolaa ja maitoruokia; älkää höystäkö vedessä keitettyjä vihanneksia ennenkuin ne vallan kuumina tuodaan pöydälle. Rasvattomat ruuat eivät suinkaan kiihota imettäjää, vaan tuottavat hänelle päinvastoin runsasta ja laadultaan parempaa maitoa.¹ Olisiko mahdollista että liharuokajärjestys olisi parempi imettäjälle, kun kasvisten syöminen tunnustetusti on parempi lapselle? Olisihan se ristiriitaista.

Etenkin ensi ikävuosina ilma vaikuttaa lapsen ruumiinrakennukseen. Herkkään ja pehmeään ihoon se tunkee joka huokosesta, muodostelee kasvavia so-

ruoka-aineista. Työmies, joka ravinnokseen käyttäisi pelkkää lihalientä, riutuisi pian. Hän pysyisi paljon paremmin voimissaan juomalla maitoa, se kun näet happanee.

¹ Ne, jotka pitemmältä tahtovat punnita pythagoralaisen elintavan etuja ja haittoja voivat tutustua niihin tutkimuksiin, jotka tohtori Cocchi ja hänen vastustajansa tohtori Bianchi ovat tästä tärkeästä seikasta julkaisseet.

luja ja jättää niihin vaikutuksia, jotka eivät häviä. En siis neuvoisi ottamaan talonpoikaisnaista kylästä ja sulkemaan häntä kaupungin huoneeseen ja antamaan hänen siellä imettää lasta. Minun mielestäni on parempi, että lapsi pääsee hengittämään maaseudun raitista ilmaa, kuin että imettäjä tulee hengittämään kaupungin huonoa. Lapsi siirtyköön uuden äitinsä säätyyn, asukoon hänen maalaismajassaan, ja sen kasvattaja seuratkoon sitä sinne. Lukija suvaitkoon muistaa ettei tämä kasvattaja ole palkattu henkilö, vaan että hän on lapsen isän ystävä. Mutta ellei tällaista ystävää ole löydettävissä, ellei tuollainen maalemuutto ole helppoa; ellei mitään siitä mitä olette neuvonut meille ole toteutettavissa, mitä silloin on tehtävä sen asemasta? — näin kysyttäneen minulta. Olenhan sen jo teille sanonut: tehkää, kuten itse parhaaksi näette; sitä varten ei tarvita neuvoja.

Ihmiset eivät ole luodut elämään sullottuina muurahaispesiin, vaan elämään hajaantuneina ympäri maapalloa sitä viljelläkseen. Kuta enemmän he suloutuvat yhteen, sitä enemmän he turmeltuvat. Ruumiin heikkous ja hengenvauriot ovat välttämättömiä seurauksia liiallisesta kokoonkerääntymisestä. Ihminen on kaikista eläimistä vähimmin sovelias elämään laumoissa. Lampaiden tavoin laumoittuneet ihmiset kuolisivat sukupuuttoon ennen pitkää. Ihmisen hengitys on kuolettavan turmiollinen hänen kaltaisilleen; tämä pitää paikkansa niin alkuperäisessä kuin kuvaannollisessa merkityksessä.

Kaupungit ovat ihmissukukunnan turmionkuluja. Muutaman sukupolven kuluttua rodut kuolevat tai huononevat; niitä täytyy uudistaa, ja maaseutu toi-

mittaa aina tämän uudistuksen. Lähettäkää siis lapsenne niin sanoakseni itse uudistamaan itseään ja saavuttamaan keskellä ketoja sitä elinvoimaa, joka menetetään liian tiheään asuttujen seutujen epäterveellisessä ilmassa. Maalla oleskelevat raskaat vaimot palaavat kiireisesti kaupunkiin synnyttämään; heidän pitäisi menetellä juuri päinvastoin, varsinkin niiden jotka tahtovat hyvin ravita lapsiaan. He katuisivat sitä paljon vähemmin kuin mitä luulevat; ja ihmisuville luonnollisemmassa olopaikassa luonnon velvollisuuksiin yhtyneet huvitukset pian karkottaisivat heistä halun sellaisiin huvituksiin, jotka näille velvollisuuksille ovat vieraat.

Heti synnytyksen jälkeen lapsi pestään haalealla vedellä, johon tavallisesti sekoitetaan viiniä. Tämä viinin lisääminen minusta tuntuu jotenkin turhalta. Luonto kun ei tuota mitään käynnyttä ainetta, on sangen epätodenmukaista, että keinotekoinen neste olisi tärkeä sen synnyttämille olennoille.

Samasta syystä se varokeino, että lämmitetään vesi haaleaksi, ei sekään ole välttämätön; monet kansat pesevätkin vastasyntyneitä lapsiaan puroissa tai suorastaan meressä. Mutta meidän lapsemme, jotka ovat hemmoteltuja ennen syntymistään hemmoteltujen vanhempiansa vuoksi, saavat kumppanikseen elämään tarvellyn terveyden, eikä sitä heti alussa saa panna alttiiksi kaikille niille kokeiluille, joiden on määränä parantaa se. Ainoastaan asteittain saattaa niille hankkia alkuperäisen elinvoiman. Seuratkaa siis aluksi totuttua menettelytapaa ja poiketkaa siitä vasta vähitellen. Peskää lapsia usein; niiden likaisuus osoittaa, että se kyllin on tarpeen. Kun lapsia vaan pyy-

hitään, kiihotetaan niiden ihoa. Mutta mikäli ne vahvistuvat, niin sikäli vähentäkää veden haaleutta, kunnes viimein kesät talvet pesette niitä kylmässä jopa jääkylmässäkin vedessä. Jotta lapsi ei joutuisi vilustumisen vaaraan, on tärkeää että tämä väheneminen tapahtuu hitaasti, asteittain ja huomaamatta, ja veden lämpötilaa saattaa tarkalleen mitata lämpömittarilla.

Niin pian kuin tämä kylvyn käyttäminen on tullut tavaksi, ei sitä enää pidä keskeyttää, vaan päinvastoin jatkaa koko elinaikansa. Pidän sitä tärkeänä sekä puhtauden ja nykyisen terveyden kannalta, että myös hyödyllisenä varokeinona saattamaan notkeamiksi jäntereiden kudokset ja tekemään ne taitavamiksi vaivatta ja vaaratta mukaantumaan lämmön ja kylmän eri määriin. Tämän vuoksi neuvoisin, että kukin varttuessaan vähitellen totuttaisi itsensä kylpe-mään milloin kuumassa vedessä, jolla on kaikki eri kärsittävässä olevat astemäärät, milloin taas samalla tavoin eri asteisessa kylmässä vedessä. Täten totut-tuamme kärsimään veden eri lämpötiloja, veden, joka ollen tiviimpää ainetta koskettelee meitä useammassa pisteessä ja vaikuttaa meihin enemmän kuin ilma, tä-män vaikutukset menettäisivät melkein kaiken voi-man meihin nähden.

Älköön sallittako että lapselle sinä hetkenä, kun se rupeaa hengittämään ja pääsee vapaaksi äidin koh-dun muodostamista kapaloista, annetaan toisia kapa-loita, jotka sitä puristavat entistään kireämmälle. Pois kaikki myssyt, siteet ja kapalot ja niiden sijaan ava-rat ja aallehtivat vaatteet, jotka jättävät lapsen kaikki jäsenet vapaiksi ja jotka eivät saa olla liian raskaat

estämään sen liikkeitä eivätkä liian paksut, niin että lapsi voi tuntea ilman eri vaikutukset. ¹ Pankaa lapsi suureen kehtoon ², jonka laidat sisältäpäin on hyvin pehmeiksi päällystetty, jotta lapsi siinä itseään loukkaamatta vapaasti voi liikkua. Kun se alkaa vahvistua, niin antakaa sen ryömiä huoneessa; antakaa sen kehittää ja ojennella pieniä jäseniään, ja tulette huomaamaan, miten se voimistuu päivä päivältä. Verratkaa sitä samanikäiseen ja huolellisesti kapaloittuun lapseen, ja olette ihmetellen huomaava erotuksen niiden edistymisessä. ³

¹ Kaupungeissa tukehdutetaan lapset pitämällä niitä huoneeseen suljettuina ja vaatteisiin käärittyinä. Niiden kasvat-tajien pitäisi tietää, ettei kylmä ilma suinkaan vahingoita, vaan että se päinvastoin vahvistaa niitä, ja että lämmin ilma niitä heikontaa, tuottaa niille kuumetta ja suorastaan tap-paa ne.

² Sanon *kehtoon*, käyttääkseni tunnettua sanaa paremman puutteessa; muuten minulla näet on se varma vakaumus, ettei koskaan ole tarpeellista keinutellen tuodittaa lasta, vaan että tämä tapa sille usein on hyvin haitallinen.

³ »Muinaiset perulaiset jättivät hyvin avaraan kapaloon käärittyjen lastensa käsivarret vapaiksi; päästettyään ne kapaloista panivat he ne vallan vapaina maahan kaivettuun ja liinavaatteella sisustettuun kuoppaan, johon lapsi upposi vyötäisiin asti; täten niillä oli käsivarret vapaina ja ne saattoivat liikuttaa päätään ja taivuttaa ruumistaan kaatumatta kumoon ja satuttamatta itseään. Niin pian kuin ne oppivat ottamaan ensi askeleensa, näytettiin niille nisää matkan päästä, ikäänkuin kiihokkeena astumaan. Neekerilapset ovat joskus paljoa väsyttävämmässä asennossa nisää imiessään. Ne taker-tuvat polvillaan ja sääriällään äidin toiseen kylkeen ja purista-vat sitä niin lujasti, että pysyvät siinä ilman äidin käsivarren apua. Ne pitävät käsillään kiinni nisästä ja imevät sitä lak-

Saattaa odottaa suurta vastustusta imettäjien puolelta, joille hyvin kapaloitu lapsi tuottaa vähemmän vaivaa kuin kapaloimaton, jota alati täytyy valvoa. Sitäpaitsi näkyy paremmin milloin lapsi on likainen, kun sillä on yllä avoin kolttu; sitä täytyy useammin pestä. Lopuksi tottumus on todistusperuste, jota muutamissa maissa ei koskaan saata kumota kaikkien mieliksi.

Älkää ryhtykö selittämään imettäjiille järkisyytä. Antakaa käskynne ja pitäkää huolta siitä, että ne täytetään, älkääkö säästäkö vaivojanne saattaaksenne antamanne määräykset helpoiksi käytännössä toteuttaa. Miksi ette ottaisi osaa tämän tehtävän suorittamiseen? Tavallista kasvatustapaa noudatettaessa, jolloin pidetään silmällä etupäässä ruumiillista kehitystä, katsotaan pääseikaksi sitä, että lapsi elää eikä riudu, ja kaikki muu on sivuseikkoja, mutta kysymyksessä olevassa tapauksessa, kun kasvatus alkaa syntymästä, on lapsi tästä hetkestä alkaen oppilas, ei kasvattajan, vaan luonnon oppilas. Kasvattajan toimenä on yksinomaan

kaamatta kaikessa mukavuudessa ja putoamatta, huolimatta äidin eri liikkeistä, joka sillävälän tekee työtä kuten muulloinkin. Nämä lapset alkavat kävellä toisella kuukaudellaan tai oikeammin ryömiä polvilla ja käsillä. Tämä harjoitus tuottaa niille myöhemmin taidon juosta tässä asennossa pysyen melkein yhtä nopeasti kuin jos olisivat pystyssä jaloillaan.» (Hist. Nat. IV, 120, s. 192.)

Näihin esimerkkeihin Buffon olisi voinut lisätä sen tosi-seikan, että Englannissa tuo järjetön ja raaka tapa kapaloida lapsia päivä päivältä yhä enemmän katoaa. Vertaa myös *La Loubère'n* teosta: Matka Siamissa ja *Le Beau'n* teosta: Matka Canadassa, y. m. Voisin täyttää kaksikymmentä sivua sitaateilla, jos olisi tarpeellista vahvistaa tätä kysymystä tosiseikoilla.

tutkia tämän ensimmäisen opettajan tarkoituksia ja estää vastustamasta sen huolenpitoa. Hän pitää silmällä hoidokastaan, seuraa sitä, hän tähystelee valppaasti sen heikon ymmärryksen ensi valouvälkettä, vallan kuin muhamettilaiset ensimmäisen kuunneljänneksen lähestyessä tähystelevät kuun nousemista taivaalle.

Synnymme omistaen oppimismahdollisuuden, mutta tietämättä mitään, osaamatta mitään. Sielu olen kahlehdittu epätäydellisiin ja puoleksi kehittyneisiin elimiin ei ole itsetietoinen olemassaolostaan. Vastasyntyneen lapsen liikunnot ja huudot ovat puhtaasti mekaanisia ilmiöitä, vailla tietoisuutta ja tahtoa.

Olettakaamme että lapsi syntyessään olisi yhtä vahva kuin aikamies, että se, niinsanoakseni, astuisi ulos äitinsä kohdusta täysiaseisena, kuten Pallas Atene astui ulos Jupiterin päästä, niin tällainen täysikasvuinen lapsi olisi täydellinen hölmö, automaatti, liikumaton ja melkein tunnoton kuvapatsas. Se ei näkisi mitään, ei kuulisi mitään, ei tuntisi ketään ihmistä eikä osaisi kääntää silmiään siihen, mitä sen olisi tarve katsoa. Se ei huomaisi mitään ulkoesineitä eikä sen aistimet kykenisi siinä aistimuksia synnyttämään; sen silmät eivät erottaisi värejä, sen korvat eivät kuulisi ääniä, se ei tuntisi esineiden kosketusta, se ei edes tietäisi, että sillä itsellään on ruumis; käsiensä kosketuksen se havaitsisi aivoissaan; kaikki sen aistimukset kokoontuisivat yhteen ainoaan pisteeseen. Sen olemassaolo ilmenisi vaan yhdessä yhteisessä aistimuskyvyssä (sensorium), sillä olisi yksi ainoa mielle, nimittäin *minä*, johon se kohdistaisi kaikki aistimuksensa, ja tämä mielle, eli oikeammin himmeä havait-

semus, olisi ainoa seikka, mikä kohottaisi sen tavalista lasta ylemmäksi.

Tämä yhtäkkiä täysikasvuiseksi muodostunut ihminen ei myöskään osaisi nousta pystyyn jaloilleen, se tarvitsisi paljon aikaa oppiakseen pystyasennossa pysymään tasapainossa; ehkei se sitä edes yrittäiskään, vaan nähtäisiin ehkä tämän suuren, vahvan ja rotevan ruumiin pysyvän paikallaan kuin kiven tai ryömivän ja laahaavan itseään eteenpäin kuin koiranpenikan.

Sillä olisi mielipahan tunne tarpeistaan, niitä tuntematta ja voimatta keksiä mitään keinoa niitä tyydyttääkseen. Ei ole olemassa mitään välitöntä yhteyttä vatsa-, käsivarsi- ja jalkalihasten välillä, niin että nämä, jos olisikin yltympäri ravintoaineita, eivät saattaisi sitä ottamaan askeltakaan niitä lähestyäkseen. eivätkä ojentamaan kättä niihin tarttuakseen; ja koska sen ruumis olisi täysikasvuinen ja kaikki sen jäsenet kehittyneet, ei se siis olisi lasten tavoin levoton ja alati liikkeessä, saattaisipa kuolla nälkään ennenkuin olisi liikahtanut ravintoa hankkimaan. Ken vähänkin on harkinnut tietokykymme asteittaista kehitystä, ei saata kieltää että jotenkin sellainen oli ihmisen alkuperäinen tietämättömyyden ja saamattomuuden tila, ennenkuin hän oli oppinut mitään kokemukselta tai vertaisiltaan.

Tunnetaan siis, tai voidaan tuntea se kohta, josta kukin lähtee saapuakseen yleiseen ymmärtämismäärään; mutta kukapa tuntee sen äärimäiset rajat? Kukin edistyy enemmän tai vähemmän lahjojensa, makunsa, tarpeidensa, taipumustensa, intonsa ja toimintatilaisuuksiensa mukaan. En tunne yhtään filosofia,

joka olisi ollut kyllin rohkea sanomaan: kas tuossa se raja, jolle ihminen voipi saapua, mutta jonka yli hän ei voi astua. Me emme tiedä, kuinka laajan kehityksen luontomme meille sallii; ei kukaan meistä ole mitannut sitä kehitys-etäisyyttä, joka saattaa olla olemassa kahden ihmisen välillä. Tokko lienee niin alhaista sielua, ettei tämä ajatus sitä innostaisi ja ettei se ylpeydessään joskus itselleen sanoisi: kuinka monet olen jo jättänyt taakseni, kuinka monen muun tasalle voin vielä päästä! miksi vertaiseni menisi minusta edelle?

Toistan vielä kerran: ihmisen kasvatus alkaa hänen syntymästään; ennenkuin hän puhuu ja ymmärtää, hän jo oppii. Kokemus käy opetuksen edellä; sinä hetkenä jolloin lapsi tuntee imettäjänsä, se on jo oppinut paljon. Ihmettelisimme mitä raaimmankin ihmisen tietoja, jos olisimme seuranneet hänen kehitystään hänen syntymästään nykyhetkeen. Jos koko ihmellinen tietämys jaettaisiin kahteen osaan, joista toinen olisi yhteinen kaikille ihmisille ja toinen erityisesti oppineiden omistama, olisi jälkimäinen hyvin vähäinen verrattuna edelliseen. Mutta me emme olenkaan ajattele yleistä tiedonsaavutusta, se kun tapahtuu ilman erityistä punniskelua, jopa ennen järkevän iän tuloa, ja kun tieto huomataan yaan sen erilaisuudesta, ja koska, kuten algebrallisissa ekvatsio-neissa, yhtäsuuria suureita ei oteta lukuun.

Eläimetkin oppivat paljon. Niillä on aistimet, niiden tulee siis oppia niitä käyttämään, niillä on tarpeensa, niiden tulee siis oppia niitä tyydyttämään: niiden tulee oppia syömään, astumaan, lentämään. Nelijalkaiset eläimet, jotka seisovat jaloillaan syntymäs-

tään alkaen, eivät siltä osaa kävellä; niiden ensi askeleista huomaa, että ne ovat epävarmoja kokeiluja. Häkeistään päässeet kanarialinnut eivät osaa lentää, ne kun eivät ole koskaan ennen lentäneet. Kaikki on oppia elollisille ja tunteville olennoille. Jos kasveilla olisi kyky liikkua paikaltaan, täytyisi niillä olla aistimet, ja niiden tulisi saavuttaa tietoja, muuten suvut pian kuolisivat.

Lasten ensimmäiset mielteet ovat tunnevaikutteita, ne eivät tajua muuta kuin mielihyvää ja mielihapaa. Koska ne eivät osaa kävellä eivätkä käsin tarttua kiinni, tarvitsevat ne paljon aikaa murodostaakseen itselleen ne kuvittelevat aistimukset, jotka osottavat niille niiden ulkopuolella olevat esineet; mutta sillä välin kuin nämä esineet heidän mielessään saavat ulottuvaisuutta, ikäänkuin etenevät heidän silmistään ja saavat eri kokonsa ja muotonsa, usein toistuvat ulkoaistimukset alkavat alistaa niitä tottumuksen voiman alaiseksi. Näkee lasten silmäin lakkaamatta kääntyvän valoa kohti, ja jos valo lankeaa sivulta, vaistomaisesti kääntyvän sinnepäin. Tulee siis kääntää niiden kasvot päivää kohti, muuten ne voivat tottua katsomaan kieroon. Lasten tulee myös aikaisin tottua pimeään; muuten ne itkevät ja parkuvat niin pian kuin siihen joutuvat. Jos niille annetaan ruokaa ja jos ne pannaan nukkumaan liian säntillisesti, niin ruoka ja uni näiden määräaikojen kuluksa käyvät niille välttämättömiksi, ja kohta ne eivät enää halua niitä tarpeesta, vaan tottumuksesta, tai pikemmin: tottumus lisää uuden tarpeen luonnon vaatimaan, ja sitä tulee välttää.

Ainoa tottumus, joka on lapsen istutettava, on

se, ettei se saa mitään tottumuksia; älköön sitä kannettako useammin toisella kuin toisella käsivarrella, älköön sitä totutettako ojentamaan ennemmin toista kuin toista kättä tai useammin käyttämään toista kätensä, älköönkään siihen, että se tahtoo syödä, nukkua ja olla hereillä samoina tunteina ja ettei se voi olla yksin yöllä eikä päivällä. Valmistettakoon sitä aikaisin oikein käyttämään vapauttaan ja voimiaan jättämällä sen ruumiille luonnollinen ryhtinsä ja saattamalla se kykeneväksi aina hillitsemään itseänsä ja kaikessa käyttämään tahtoansa, niin pian kuin se siinä on herännyt.

Heti kun lapsi alkaa erottaa esineitä toisistaan, on tärkeätä valita ne esineet, jotka sille näytetään. Luonnollisesti kaikki uudet esineet herättävät ihmisessä mielenkiintoa. Hän tuntee itsensä niin heikoksi, että pelkää kaikkea, mitä ei tunne: tottumus nähdä uusia esineitä, ilman että ne herättävät epämieluisia tunteita, karkottaa tämän pelon. Siisteissä taloissa kasvatetut lapset, missä ei kärsitä hämähäkkejä, pelkäävät niitä, ja tämä pelko pysyy heissä usein vielä suureksi tultuansa. En koskaan ole nähnyt talonpoikaisihmisen, -miehen, -vaimon tai -lapsen pelkäävän hämähäkkejä.

Kuinka siis lapsen kasvatusta ei alkaisi ennenkuin se puhuu ja ymmärtää, kun yksistään ne esineet, joita sille näytetään, ovat omansa saattamaan sen pelokkaaksi tai rohkeaksi? Minä neuvon totutamaan lasta näkemään uusia esineitä, rumia, inhottavia, eriskummaisista eläimiä; mutta tapahtukoon se vähitellen ja kaukaa, kunnes lapsi on siihen totunut ja kunnes se usein nähtyään muiden niitä koskette-

levan itse niitä rohkenee kosketella. Jos se lapsuutensa aikana on tottunut pelotta näkemään rupisammakkoja, käärmeitä ja krapuja, on se suurena ilman kauhua katseleva mitä eläimiä tahansa. Ken joka päivä näkee kauhistuttavia ilmiöitä, ei lopulta enään tunne sellaisia.

Kaikki lapset pelkäävät naamareita. Näytänpä siis aluksi Émilelle miellyttävän näköistä naamaria. Sitten joku hänen nähden panee tämän naamarin kasvoilleen; minä alan nauraa, kaikki muut nauravat mukana, ja lapsi nauraa kuten muut. Vähitellen totutan sitä vähemmin miellyttäviin naamareihin ja lopulta kamalannäköisiin. Jos olen taitavasti toimittanut tämän asteittaisen muutoksen, niin ei lapsi ollenkaan pelästy viimeisen naamarin ilmestyessä, vaan nauraa sille kuten ensimmäisellekin. Tämän jälkeen en enää pelkää, että sitä voidaan pelottaa naamareilla.

Kun pikku Astyanax Hektorin ja Andromaken jäähyväishetkellä pelästyy isänsä kypärissä liehuvaa höyhentöyhtöä, oudoksuu sitä ja heittäytyy parkien imettäjänsä povellet, saattaen äitinsä kyynelsilmin hymyilemään, niin mitä tekee Hektor karkottaakseen tämän kauhun? Hän menettelee vallan oikein, laskien kypärinsä maahan ja sitten hyväillen lasta. Levollisempana hetkenä ei pitäisi tyytyä siihen; tulisi lähestyä kypäriä, leikitellen kosketella höyheniä, antaisi lapsen kosketella niitä ja lopuksi imettäjä ottaisi kypärin ja painaisi sen nauraen omaan päähänsä, jos vaan naisen käsi uskaltaisi koskea Hektorin aseisiin.

Jos on kysymys Émilen totuttamisesta ampu-ma-aseen laukaukseen, niin ensin laukaisen pelkällä nallihatulla ladatun pistoolin. Tämä äkillinen ja haih-

tuva leimahdus, tämä pienoissalama häntä huvittaa; toistan saman pannen pyssynpiippuun hieman ruutia; jonkun ajan kuluttua lataan pistoolini heikosti ilman etupanosta, sitten vahvemmin; lopulta voin totuttaa hänet pyssyn- ja kanuunanlaukauksiin, jopa mitä hirtittävimpiin pamauksiin.

Olen huomannut että lapset harvoin pelkäävät ukkosta, elleivät sen jyrähdykset ole kovin ankaroitia ja koske korvakalvoihin; muuten ne eivät pelkää sitä kuin silloin, kun ovat kuulleet, että salama haavoittaa tai tappaa joskus. Jos lapsen saavuttama kokemus sille tuottaa pelontunteita, niin meneteltäköön siten, että tottumus sitä taas rauhoittaa. Asteittain ja hitaasti tapahtuvalla totuttamisella saatetaan sekä täysikasvuinen ihminen että lapsi pelottomaksi joka suhteessa.

Alkuiässä, jolloin muisti ja mielikuvitus vielä ovat toimimatta, lapsen tarkkaavaisuus kiintyy ainoastaan siihen, mikä hetkellisesti vaikuttaa sen aistiin. Koska aistimukset ovat sen tiedon ensi aineksia, tulee tarjota ne sille sopivassa järjestyksessä, jotta sen muisti kehittyisi niitä samassa järjestyksessä kerän tarjoamaan sen ymmärrykselle; ja koska lapsi tarkkaa ainoastaan aistimuksiaan, riittää että sille aluksi selvästi osottaa yhteyden näiden aistimusten ja niitä aiheuttavien esineiden välillä. Lapsi tahtoo tunnistella ja kosketella kaikkea; älkää estäkö sitä tästä levottomasta pyrkimyksestä; se tuottaa sille hyvin tärkeitä kokemuksia. Siten se oppii tuntemaan esineiden lämmön, kylmyyden, kovuuden, pehmeiden, niiden painavuuden ja keveyden, havaitsemaan niiden suuruuden, muodon ja kaikki ulkonaiset ominaisuudet,

kaiken tämän katselemalla, tunnustelemalla¹, kuuntelemalla, ennen kaikkea vertaamalla näköä kosketukseen ja silmällä jo edeltäkäs in arvostellen aistimusta, minkä sormien kosketus aikaansaisi.

Ainoastaan liikkeen kautta me opimme, että on olemassa ulkopuolella itseämme olioita, ja ainoastaan oman liikuntomme kautta saavutamme ulottuvaisuuden käsitteen. Juuri sen vuoksi, ettei lapsella ole tätä käsitettä, se samalla tavoin umpimähkään ojentaa kättänsä tarttuakseen vallan lähellä olevaan tai sadan askeleen päässä sijaitsevaan esineeseen. Tämä ponnistus, jonka se tekee, saattaa näyttää vallanhimon merkiltä tai annetulta käskyltä, että esine lähestyisi tai että toiset sen lapselle noutaisivat; niin ei kuitenkaan ole laita; lapsen menettely johtuu yksinkertaisesti siitä, että se näkee samojen esineiden, jotka ensin havaitsi aivoissaan ja sitten silmiensä edessä, olevan sormiensa päässä eikä saata mielessään kuvitella muuta etäisyyttä kuin sellaista, joka on sen saavutettavissa. Pitäkää siis huolta siitä, että se usein saa liikkua, että se siirtyy paikasta toiseen, että se saa huomata paikan vaihdoksen, jotta se oppisi arvostelevaan eri etäisyyksiä. Kun se alkaa niitä tuntea, tulee muuttaa menettelyä, ja sitten panna se liikkumaan aikaihmissen tahdon mukaan, eikä kuten se itse tahtoo; sillä niin pian kuin sen aistimet eivät enää

¹ Haju on kaikista aisteista se, joka lapsissa kehittyy viimeksi. Kahden tai kolmen vuoden ikään asti ne eivät näy kykenevän tuntemaan hyviä eivätkä pahoja hajuja. Ne ovat tässä suhteessa välinpitämättömät tai pikemmin tunnottomat, kuten useimmat eläimet.

vie sitä harhaan, johtuu sen ponnistus toisesta syystä. Tämä muutos on huomattava ja kaipaa selitystä.

Luonnollisten tarpeiden aiheuttama mielihäiriö näyttää lapsen kaivatessa toisten apua, ulkonaisissa liikkeissä ja ilmeissä. Siitä lasten parkuminen. Ne itkevät paljon, ja se on luonnollista. Kaikki niiden aistimukset ovat mielenliikutuksia: kun nämä ovat mieluisia, ne nauttivat niistä ääneti; kun ne taas ovat epämieluisia, ilmaisevat ne sen omalla kielellään ja pyytävät huojennusta. Ojlen hereillä ne eivät juuri voi pysyä välinpitämättömyyden tilassa; joko ne nukkuvat tai ovat mielenliikutusten valloissa.

Kaikki kielet ovat keinotekoisia tuotteita. On kauvan tutkittu olisiko olemassa luonnollinen ja kaikille ihmisille yhteinen kieli. Epäilemättä on olemassa yksi sellainen, nimittäin se kieli, jota lapset käyttävät, ennenkuin osaavat puhua. Tämä kieli tosin on ääntämiseltään tolkutonta, mutta korollista, soinnukasta ja helppoa ymmärtää. Perehtymisemme täysikäisten kieliin on saattanut meidät siihen määrään sitä laiminlyömään, että olemme sen kokonaan unhotaneet. Tarkatkaamme lapsia ja pian taas olemme oppivat niiden kielen. Imettäjät ovat opettajamme tässä kielessä, he ymmärtävät kaiken, minkä heidän hoidokkaansa sanovat, he vastaavat niille ja pitävät niiden kanssa hyvin yhtenäisiä vuoropuheluja; ja vaikka imettäjät lausuvatkin sanoja, ne ovat vallan turhia, sillä lapsi ei ymmärrä sanan merkitystä, vaan äänen painon jolla se on lausuttu.

Äänen välittämään kieleen yhtyy toinen, nimittäin ilmeiden välittäjä, joka ei suinkaan ole heikompi. Nämä ilmeet eivät näyttä lasten heikoissa käsissä,

vaan niiden kasvoissa. On hämmästyttävää, kuinka ilmehikkäät jo ovat nämä epätäydellisesti muodostuneet kasvot; niiden ilmeet muuttuvat hetkestä toiseen käsittämättömän nopeasti. Näette niissä hymyn, halun ja kauhistuksen syntyvän ja haihtuvan yhtä monen salamanvälkkeen tavoin; joka kerta luulette näkeväne uudet kasvot. Kieltämättä niiden kasvolihakset ovat liikkuvammat kuin aikaihmisillä. Sitävastoin niiden himmeät silmät eivät sano juuri mitään. Sellaisten tuleekin olla niiden ilmaisumerkkien, iässä, joka tuntee pelkkiä ruumiillisia tarpeita; aistimukset näet kuvastuvat kasvojen ilmeissä, tunteet katseissa.

Koska ihmisen alkutila on puute ja heikkous, sen ensi äänet ovat valitus ja itku. Lapsi tuntee tarpeensa eikä voi niitä tyydyttää, se rukoilee toisten apua huudoillaan; jos sillä on jano, se itkee, jos sillä on liian kylmä tai kuuma, se itkee; jos se tarvitsee liikettä ja sitä pidetään paikallaan, se itkee; jos se tahoo nukkua ja sitä pidetään liikkeellä, se itkee. Kuta epämukavampi sen on olla, sitä useammin se pyrkii muuttamaan asentoaan. Sillä on vaan yksi ainoa puhetapa, se kun ei juuri tunne muuta kuin yhdenlaista pahoinvointia, nimittäin epätäydellisten elintensä aiheuttamaa, joiden eri vaikutuksia se ei osaa erottaa; kaikki epämieluisat aistimukset muodostavat siinä yhden ainoan mielihapan tunteen.

Tästä itkusta, jonka luulisi ansaitsevan niin vähän huomiota, syntyy ihmisen ensimmäinen suhde kaikkeen siihen, mikä sitä ympäröi; siinä taotaan sen pitkän ketjun ensi rengas, joka muodostaa yhteiskuntajärjestyksen.

Kun lapsi itkee, sen on paha olla, sillä on joku tarve, jota se ei voi tyydyttää; tätä tarvetta haetaan, tutkitaan, se löydetään ja tyydytetään. Kun sitä ei huomata, kun ei sitä siis tyydytetä, itku jatkuu, ja tämä tuskastuttaa; hyväillään lasta, jotta se vaikenisi, sitä tuuditetaan, sille lauletaan, että se nukkuisi. Jos se vaan yhä itsepäisesti jatkaa, käydään kärsimättömäksi ja uhataan sitä; sydämettömät imettäjät lyövät sitä joskus. Tämä on omituinen kokemus, jonka se saa mukaansa elämään.

En koskaan ole unhottava kuinka kerran näin erään imettäjän lyövän sellaista epämukavaa parkujaa. Pienokainen vaikeni heti, ja minä luulin että se tapahtui pelosta. Ajattelin itsekseni: siitä on kehittyvä orjallinen sielu, jota ei saada tekemään mitään ilman ankaruutta. Erehdyin; tuo poloinen oli vähällä tukehtua kiukusta, se tavoitteli hengitystään, näin sen muuttuvan punasinerväksi kasvoiltaan. Seuraavassa tuokiossa kaikuivat korvia viiltävät huudot; kaikki tällä iällä mahdolliset kostonhimon-, raivon- ja epätoivontunteet ilmenivät sen äänessä. Pelkäsin, että se kuolisi tästä mielenkiihotuksesta. Jos ennen olisin epäillyt sitä, että oikean ja väärän tietoisuus on synnynäinen ihmissydämessä, niin tämä ainoa esimerkki olisi tehnyt vakaumukseni järkähtämättömäksi. Olen varma siitä, että lapsen kädelle sattumalta pudonnut palava kekäle olisi siihen koskenut vähemmin kuin tämä lyönti, joka tosin oli jotenkin vähäinen, mutta annettu selvästi loukkaavassa tarkoituksessa.

Tämä lasten herkkä taipumus suuttumiseen, kiukuttamiseen ja vihastumiseen vaatii erityisen varovaista menettelyä. Boerhaave arvelee, että lasten taudit enim-

mästi ovat kouristuksentapaisia; niiden pää kun näet on verrattain suurempi ja hermosto laajempi kuin aikaihmisillä, hermot helpommin kiihottuvat. Karkotakaa niiden luota mitä huolellisimmin kaikki palvelijat, jotka niitä kiusaavat, suututtavat ja saattavat kärsimättömiksi; he ovat niille sata kertaa vaarallisemmat ja turmiollisemmat kuin ilman ja vuodenaikojen aiheuttamat vahingot. Niin kauan kuin lapset kohtaavat vastustusta ainoastaan esineissä, eivätkä ihmistähdöissa, ne eivät tule uppiniskaisiksi eivätkä äkäisiksi ja ne pysyvät paremmin terveinä. Tässä piilee yksi syy siihen, että kansan lapset, jotka kasvavat vapaampina ja riippumattomampina, yleensä ovat vahvemmat, vähemmän arat ja rotevammat kuin ne lapset, joita luullaan paremmin kasvatettavan siten, että alituisesti vastustetaan niiden tahtoa. Mutta tulee aina huomata, ettei siltä tarvitse lasta kaikessa totella, vaikka kohta ei aina vastustella sen tahtoa.

Lapsen ensimmäiset kyyneleet ovat pyyntöjä; jos emme ole varuillamme, ne pian muuttuvat käskyiksi. Aluksi ne pyytävät apua, lopuksi ne vaativat palvelusta. Täten niiden omasta heikkoudesta, josta ensin johtuu niiden riippuvaisuudentunne, syntyy sittemmin käskemisen ja hallitsemisen käsitteet. Mutta koska tämä käsite aiheutuu vähemmin niiden tarpeista kuin meidän alttiista palveluksestamme, niin tästä alkavat näyttäytyä siveelliset vaikuttimet, joiden välitön syy ei piile luonnossa, ja on siis selvää, miksi on tärkeätä tästä ensi iästä alkaen tutkistella lapsen liikkeiden, ilmeiden ja huutojen salaista tarkoitusta.

Kun lapsi ojentaa kättänsä ponnistaen ja mitään sanomatta, se luulee saavuttavansa esineen, se kun ei

osaa arvostella etäisyyttä; se erehtyy. Mutta kun se valittaa ja parkuu kättään ojentaessaan, silloin se ei enää erehdy etäisyyden suhteen, se käskää esineen lähestyä tai lähellä olevia henkilöitä sitä sille tuomaan. Viekkä se edellisessä tapauksessa hitaasti ja lyhyin askelin esineen luo; älkää jälkimäisessä tapauksessa edes olko kuulevinanne sen huutamista; kuta enemmän se parkuu, sitä vähemmän sitä tulee kuunnella. On tärkeätä aikaisin totuttaa sitä luopumaan antamasta käskyjä ihmisille, se kun ei ole heidän valtiaansa, ja esineille, jotka eivät sitä kuule. Siis kun lapsi tahtoo saada jonkun esineen, jonka se näkee ja joka tahdotaan sille antaa, on parempi viedä lapsi tuon esineen luo kuin tuoda se lapselle; lapsi näet tekee tästä menettelystä johtopäätöksen, joka on sen iän mukainen, eikä tätä vaikutusta voida millään muulla tavoin aikaansaada.

Abotti de Saint-Pierre sanoi ihmisiä suuriksi lapsiksi; saattaisi päinvastaisesti sanoa lapsia pieniksi ihmisiksi. Ajatelmina ovat tämänkaltaiset lauseimat päteviä; periaatteina ne kaipaavat selitystä. Kun Hobbes sanoi häijyä ihmistä rotevaksi lapseksi, hän lausui vallan ristiriitaisen seikan. Häijyys johtuu aina heikkoudesta; lapsi on häijy ainoastaan sen vuoksi, että se on heikko; saattakaa se vahvaksi, niin se tulee hyväksi; se joka voisi tehdä kaikkea, ei koskaan olisi häijy. Kaikkivaltiaan jumaluuden kaikista ominaisuuksista hyvyys on se, jota ilman sitä vähimmin saattaa käsittää. Kaikki kansat, jotka ovat olettaneet kahta perusvoimaa, ovat aina pitäneet pahaa alhaisempana voimana kuin hyvää, muuten heidän olettamuksensa olisi ollut vallan ristiriitainen. Viittaaan

tämän johdosta kauempana tässä teoksessa esiintyvään Savoijilaisen papin uskontunnustukseen.

Järki yksin opettaa meitä tuntemaan hyvää ja pahaa. Omatunto, joka saattaa meidät rakastamaan hyvää ja vihaamaan pahaa, ei voi, vaikka se onkin riippumaton järjestä, kehittyä ilman sitä. Ennenkuin olemme saavuttaneet järjen iän, teemme hyvää ja pahaa sitä tuntematta; eikä silloin teoissamme ole mitään siveellisyyttä, vaikka sitä tosin joskus liittyy tietoisuuteen toisten teoista, joiden vaikutuksen alaisina olemme olleet. Lapsi tahtoo saattaa epäjärjestykseen kaiken, minkä näkee, se särkee ja pirstoo kaiken, minkä ikinä saa käsiinsä, se puristaa kouraansa linnun samoin kuin puristaisi kiven, ja tukehduuttaa sen tietämättä mitä se tekee.

Miksi niin? Ensin filosofia koettaa selittää tämän ilmiön vetämällä esiin synnynnäiset paheet, ylpeyden, vallanhimon, itserakkauden ja inhimillisen pahouden; se mainitsee kenties vielä, että heikkouden tietoisuus saattaa lapsen halukkaaksi tekemään voimannonnistuksia ja näyttämään itselleen omaa valtaansa. Mutta tarkastakaa heikkoa ja raihnaista vauhua, jonka inhimillisen elämän kiertokulku jälleen on palauttanut lapsuuden heikkoudentilaan. Vanhus ei yksistään itse pysy asemillaan ja levollisena, hän tahtoo myös, että kaikki muu hänen ympärillään samoin pysyy alallansa; vähinkin muutos häntä häiritsee ja saattaa hänet levottomaksi; hän tahtoisi, että yleinen levollisuus vallitsisi maailmassa. Kuinka sama heikkous yhtyneenä samoihin vikoihin ja taipumuksiin aiheuttaisi niin erilaisia vaikutuksia näinä eri ikävuosina, ellei alkusyy olisi muuttunut? Ja mistä

voisikaan hakea tätä syiden erilaisuutta, ellei yksilöjen erilaisesta ruumiintilasta? Kummallekin yhteinen toiminnanvaisto puhkeaa kehitykseensä lapsessa ja on sammumaisillaan vanhuksessa; edellinen puhkeaa kuokistukseen, jälkimäinen kuihtuu, edellinen rientää elämään, jälkimäinen kallistuu hautaa kohti. Heikkenevä toimintakyky sulloutuu vanhuksen sydämeen; lapsen sydämessä se kuohuu uhkuvana ja pyrkii levenemään ulospäin; se tuntee niin sanoakseni omistavansa tarpeeksi elämää elähyttääkseen kaiken, mikä sitä ympäröi. Joko se sitten rakentaa tai repii alas, on sille yhdentekevää; sille riittää, kun se vaan muuttaa asioiden tilan, sillä jokainen muutos vaatii toimintaa. Se, että lapsella näyttää olevan enemmän taipumusta hävittämään, ei johdu häijyydestä; se tulee siitä, että luova eli rakentava toiminta aina on hidas, ja hajottava toiminta on nopeampi, joten se paremmin sopii lapsen vilkkaudelle.

Samalla kun Luoja istuttaa lapsiin tämän toiminnanvaiston, hän järjestää niin, että se vallan vähäisessä määrässä on vahingollinen, antamalla lapselle vaan vähäsen voimaa tuota vaistoa tyydyttämään. Mutta niin pian kuin ne tottuvat pitämään ympäröiviä henkilöitä välikappaleina, joita ne oman mielensä mukaan voivat käyttää hyväkseen, niin ne heidän avullaan panevat täytäntöön mielihalunsa, korvaten siten heikkouttaan. Siten ne ovat kiusaksi, tulevat tyranneiksi, käskeviksi, häijyiksi, hillittömiksi; tämä muutos ei tapahdu niissä minkään synnynnäisen vallanhimon vaikutuksesta, vaan se herättää heissä vallanhimoa. Sillä ei tarvita pitkää kokemusta, jotta huomaisi, kuinka miellyttävää on saada toiset

toimimaan omasta puolestaan ja kuinka vaan tarvitsee liikuttaa kieltänsä saadakseen kaiken liikkeelle.

Suuremmaksi varttuessaan lapsi saa lisää voimia, tulee vähemmän levottomaksi ja liikunnonhaluiseksi ja sulkeutuu enemmän itseensä. Sielu ja ruumis ikäänkuin joutuvat keskinäiseen tasapainotilaan, eikä luonto enää vaadi muuta kuin itsesuojelemiselle välttämätöntä liikettä. Mutta käskemishalu ei haihdu sen tarpeen mukana, joka sen on synnyttänyt. Valantunto herättää ja kiihottaa itserakkautta ja tottumus sitä vahvistaa. Siten oikullisuus astuu tarpeen sijaan, siten juurtuvat ensimmäiset ennakkoluulot ja mielipiteet.

Kun nyt siis tunnemme periaatteen, näemme selvästi, missä kohdassa tie erkanelee luonnollisuudesta. Katsokaamme mitä on tehtävä, jotta siinä pysyttäisiin.

Kaukana siitä että lapsilla olisi liiaksi voimia, niillä ei niitä ole edes riittämään asti kaikkeen siihen. mitä luonto niiltä vaatii; tulee siis antaa niiden käyttää kaikkia niitä voimia, jotka luonto niille antaa ja joita ne eivät saata väärinkäyttää. Tämä on ensimmäinen perusohje.

Tulee auttaa niitä ja korvata se, mikä niiltä puuttuu, sekä mitä tulee henkisiin että ruumiillisiin voimiin ja tarpeisiin. Tämä on toinen perusohje.

Tulee auttaessaan niitä yksinomaan rajoittua siihen, mikä todella on hyödyllistä, tekemättä mitään myönnytystä oikullisuudelle tai järjettömälle halulle; oikullisuus ei näet ollenkaan niitä vaivaa, ellei sitä niissä ole herätetty, kun se ei niissä ole synnynnäinen. Tämä on kolmas perusohje.

Tulee huolellisesti tutkia niiden kieltä ja merkkejä, jotta voisi niiden vielä ollessa siinä iässä, jolloin ei teeskennellä, erottaa niiden haluissa sen, mikä johtuu välittömästi luonnosta, ja sen, mikä johtuu niiden omista oikuista: Tämä on neljäs perusohje.

Näiden sääntöjen päätarkotus on myöntää lapsille enemmän oikeata vapautta ja vähemmän valtaa, saattaa ne aikaansaamaan enemmän omin voimin ja vaatimaan vähempää toisilta. Täten tottuen aikaisin supistamaan halunsa voimiensa mukaisiksi, ne tuntevat varsin vähän sellaisten seikkojen puutetta, joita eivät kykene omin voimin toteuttamaan.

Siinä siis on uusi ja hyvin tärkeä syy jättää lasten ruumis ja jäsenet vallan vapaiksi, kunhan vaan noudatetaan sitä varovaisuutta, että ne turvataan puutoamisen vaaralta ja että niiden käsistä poistetaan kaikki, mikä voi niitä vahingoittaa.

Kieltämättä lapsi, jonka ruumis ja kädet ovat vapaina, itkee vähemmän kuin kapaloon kääritty lapsi. Se, joka tuntee ainoastaan ruumiillisia tarpeita, itkee vaan silloin, kun se kärsii, ja tämä on suuri etu; silloin näet tarkalleen tietää, milloin se tarvitsee apua, eikä saa hetkeksikään avun antamista lykätä, jos se vaan on mahdollista. Mutta ellette voi sen kärsimystä lieventää, niin pysykää alallanne älkääkään sitä hyväilkö; hyväilyenne eivät kuitenkaan paranna sen vatsakipua. Sillä jos sitä silloin hyväilette, se on muistava, miten on meneteltävä hyväilyn saamiseksi, ja kun se kerran tietää, miten tulee kohdella aikaihmistä taivuttaakseen häntä tahtonsa mukaan, niin tulee siitä aikaihmissen käskijä; silloin kaikki on hukassa.

Jos lasten liikkeitä vähemmän estää, ne itkevät vähemmän; kun niiden itku meitä vähemmän häiritsee, me vähemmän kiusaamme itseämme koettamalla saada ne vaikenemaan. Jos niitä uhataan tai hyväilläään vähemmän, ne ovat vähemmän pelokkaita tai vähemmän itsepäisiä ja pysyvät paremmin luonnollisessa tilassaan. Jos annetaan lasten itkeä, on niillä paljon vähempi vaara saada tyrät, kuin jos häärityään niiden ympärillä koettaen niitä rauhoittaa, ja todistukseksi siitä mainitsen, että hoidon puolesta enimmin laiminlyödyt lapset ovat paljoa vähemmän tämän vaaran alaiset kuin muut. En siltä suinkaan neuvo niitä laiminlyömään; päinvastoin tulee niitä varoittaa eikä antaa niiden ilmaista hätäänsä huudoillaan. Mutta en myöskään tahdo, että se huolenpito, joka niille omistetaan, sattuu väärään paikkaan. Miksi lapsi luopuisi kyyneleistään, jos se huomaa, että niistä on monessa suhteessa hyötyä? Jos ne hyvin tietävät, millä hinnalla ne saadaan vaikenemaan, eivät ne vaiteliaisuudessa ole liian tuhlailevia. Lopulta ne saattavat sen niin kallishintaiseksi, ettei siihen enään riitä varoja, ja silloin ne itkien turhaan kiihottavat, uuvuttavat, jopa tappavatkin itsensä.

Sellaisen lapsen itku, joka ei ole kapaloitu eikä kipeä ja jolta ei anneta puuttua mitään, on pelkkää tottumusta ja itsepäisyyttä. Se ei ole luonnon, vaan imettäjän aiheuttamaa, joka tuskaantuu lapseen ja tahtoo siitä päästä, mutta joka ei ajattele, että hän saamalla sen tänään hetkeksi vaikenemaan kiihottaa sitä huomenna itkemään kahta enemmän.

Ainoa keino parantaa tai ehkäistä tätä tapaa on se, ettei siihen kiinnitetä huomiota. Ei kukaan huoli

turhasta vaivannäöstä, eivät edes lapset. Ne tosin ovat itsepäiset yrityksissään; mutta jos teidän järkähämättömyytenne on suurempi kuin niiden itsepäisyys, ne väsyvät eivätkä ala uudestaan. Täten niiltä säästetään turhia kyyneleitä ja totutetaan ne vuodatamaan niitä ainoastaan silloin, kun kipu pakottaa.

Muuten, kun ne itkevät oikullisuudesta tai itsepäisyydestä, on varma keino estää niitä jatkamasta se, että niiden huomio käännetään johonkin miellyttävään ja silmäänpistävään seikkaan, joka saattaa ne unhottamaan itkunhalunsa. Suurin osa lastenhoitajattarista loistaa tällä taidolla, ja hyvin käytettynä se on sangen hyödyllinen; mutta on perin tärkeätä, ettei lapsi huomaa tätä huvittamistarkotusta, ja että se saa tuon huvin tietämättä, että sitä erityisesti ajatellaan; tässä suhteessa kaikki lapsenhoitajat ovat taitamattomia.

Lapset totutetaan tavallisesti liian aikaisin pois imetyksestä. Tämän vierottamisen oikean ajan ilmaisee hampaiden puhkeaminen, ja se on yleensä vaivalloinen ja kipua tuottava. Koneellisen vaistomaisesti lapsi silloin usein paanee suuhunsa kaiken, mikä sillä on käsissä, sitä pureskellakseen. Luullaan voitavan helpottaa hampaiden saantia antamalla lapselle leikkikaluiksi kovia esineitä, kuten norsunluuta tai sudenhampaita. Luulen että siinä erehdytään. Kun tällaisia kovia esineitä painetaan ikeniä vastaan, eivät ne suinkaan tee niitä pehmeämmiksi, vaan saattavat ne känsäisiksi ja koviksi ja tekevät hampaiden puhkeamisen kahta vaikeammaksi ja tuskallisemmaksi. Ottaamme aina vaisto esikuvaksemme. Ei koskaan näe koiranpenikkojen hiovan esiinpuhkeavia hampaitaan

kiviin, rautaan tai luuhun, vaan puuhun, nahkaan, riepuihin ja yleensä pehmeihin aineisiin, joihin hammas pääsee pureutumaan.

Ei enää osata noudattaa yksinkertaisuutta missään, ei edes lasten ympärillä. Hopea-, kulta- ja koralli-kulkusia, särmäkkäitä kristalleja, kaikenlaisia ja kaikenhintaisia leluja — kuinka paljo turhaa ja vahingollista korukalua! Pois kaikki se! Pois kaikki kulkuset ja lelut; pienet oksat hedelmiseen ja lehtineen, unikon kota, jonka sisällä kuulee siementen kalisevan, lakritsitanko, jota lapsi voi imeä ja pureskella, huvittavat sitä yhtä paljon kuin nuo komeat leikkikalut eivätkä ole haitallisia siinä suhteessa, että totuttaisivat lasta yllellisyyteen syntymästä alkaen.

On tunnustettu seikka, ettei velli ole varsin terveellistä ruokaa. Keitetty maito ja puolikypsät jauhot ovat raskaat ja epäterveelliset vatsalle. Vellissä jauhot ovat vähemmän kypsässä tilassa kuin leivässä eivätkä edes ole nousseet; leivänmuru-liemi ja riisiryynipuuro tuntuvat minusta paremmilta. Jos välttämättömästi tahtoo keittää velliä, on parasta sitä ennen hieman paahtaa jauhoja. Synnyinseudullani tehdään näin paahdetuista jauhoista hyvin hyvänmakuista ja terveellistä lientä. Lihaliemet ovat nekin keskinkertaista ravintoainetta, jota tulee käyttää niin vähä kuin mahdollista. Lasten tulee aluksi oppia ruokaa pureksimaan; se on oikea keino helpottaa hammasten puhkeamista; ja kun ne alkavat niellä ruokaansa, edistää ravintoaineisiin yhtynyt sylki niiden sulamista.

Minä siis aluksi antaisin niiden pureksia kuivia hedelmiä tai leivänkuoria. Antaisin niille leikkikaluiksi kuivia leipäpalasia tai Piemontin leivän kaltai-

sia korppuja, joilla kotiseudullani on nimenä *griffes*¹. Liottamalla tätä leipää suussa ne lopulta nielisivät siitä jonkun murun, niiden hampaat siitä puhkeaisivat esiin ja ne vierottuisivat maidosta melkein ennen kuin sitä huomaisikaan. Maalaisväestöllä on tavallisesti hyvin hyvä vatsa, eikä sen lapsia totuteta pois imettämisestä millään muulla kuin tällä tavalla.

Lapset kuulevat syntymästään alkaen puhuttavan; niitä puhutellaan sekä ennenkuin ne ymmärtävät, mitä niille sanotaan, että ennenkuin ne osaavat itse lausua niitä ääniä, joita kuulevat. Niiden jäykkä puhe-elin taipuu vasta vähitellen matkimaan niitä ääniä, jotka niille lausutaan, eikä edes ole varmaa, että nämä äänet alussa tunkevat niiden korviin yhtä selvästi kuin meidän korviimme. Hyväksyn puolestani sen että imettäjä huvittaa lasta lauluilla ja hyvin iloisilla ja vaihtelevilla sävelillä, mutta en hyväksy sitä, että hän lakkaamatta panee lapsen pään pyörälle puhumalla sille koko joukon joutavia sanoja, joista se ei ymmärrä muuta kuin sen äänenpainon, jolla ne on lausuttu. Tahtoisin että ensimmäiset puheäänet, jotka sille lausutaan, olisivat harvat, helpot, selvät, usein toistetut ja että niiden ilmaisemat sanat vastaisivat ainoastaan havainnollisia esineitä, jotka ensin voitaisiin näyttää lapselle. Onneton taipumuksemme tuhlailleen käyttää sanoja, joita emme ollenkaan ymmärrä, alkaa aikaisemmin kuin luulemmekaan. Koulupoika kuuntelee luokalla opettaja-valtiaansa sana-

¹ = kynnet, kápälät.

tulvaa samoin kuin kuunteli kapaloihin käärittynä imettäjänsä lörpötystä. Minun mielestäni olisi oppilaalle hyvin hyödyllistä, jos häntä opetettaisiin niin, ettei mokomasta mitään ymmärtäisi.

Mietteitä herää kosolta, kun rupeaa kiinnittämään huomiota lasten kieleen ja ensimmäiseen puheluun. Meneteltäköön miten tahansa, niin ne oppivat aina puhumaan samalla tavoin, ja kaikki filosofiset mietiskelyt sen johdosta ovat aivan turhat.

Aluksi lapsilla on niin sanoakseni ikänsä mukainen kielioppi, jonka lauseopilla on yleisemmät säännöt kuin aikaihmissen; ja jos sitä tutkisi tarkkaavaisesti, ihmettelisi, miten tarkasti ne noudattavat muutamia analogioja (yhdenmukaisuuksia), jotka tosin ovat hyvin virheellisiä, mutta hyvin johdonmukaisia, ja jotka loukkaavat korvaa ainoastaan sen vuoksi, että ne ovat karkeita ja ettei yleinen käytäntö niitä salli. Kuulin hiljan erään isän suuresti toruvan lapsiparkaansa siitä, että tämä oli sanonut: *mon père, irai-je-t-y?* (isäni, menenkö sinne?). Kuitenkin tämä lapsi noudatti paremmin analogiaa kuin meidän kielentutkijat; kun sille näet sanottiin: *vas-y* (mene sinne), niin miksi se ei olisi voinut sanoa: *irai-je-t-y?* Huomatkaa lisäksi, kuinka taitavasti se vältti muodoissa *irai-je-y* tai *y-irai-je* esiintyvät hiatukset. Onko se lapsiparan syy, jos me aikaihmiset olemme tuosta lauseesta aiheettomasti jättäneet pois paikallisadverbien *y*, kun emme ole tietäneet, miten sijoittaa sitä? On sietämätöntä turhantarkkuutta ja joutavaa huolellisuutta ryhtyä korjaamaan lasten puheessa kaikkia noita pieniä virheitä kielenkäytössä, jotka he aina varmasti aikaa myöten itse korjaavat. Puhukaa aina

virheettömästi lasten kuullen ja tehkää niin, etteivät ne viihdy kenenkään kanssa niin hyvin kuin teidän kanssanne, niin voitte olla varma siitä, että niiden kieli on korjaantuva teidän kielenne mukaan, ilman että koskaan olette sitä korjannut.

Toinen paljoa arveluttavampi erehdys, jota on vielä vaikeampi välttää, on se, että liiaksi kiirehdi-tään lasten puhumista, ikäänkuin pelättäisiin, etteivät ne itsestään oppisi puhumaan. Tämä ajattelematon jouduttaminen aikaansaa vallan päinvastaisen vaikutuksen, kuin mitä on tavoiteltu. Se vaikuttaa vaan sen, että lapsi myöhemmin puhuu sekavammin. Se ylenmääräinen tarkkaavaisuus, jolla kuunnellaan kaikkea mitä lapset sanovat, vapauttaa ne ääntästä selvästi, ja kun ne tuskin suvaitsevat avata suutansa, useat niistä säilyttävät koko ikänsä puutteellisen ääntämistavan ja sekavan puheen, joka tekee, että tuskin niitä ymmärtää.

Olen paljon elänyt talonpoikien parissa, enkä ole koskaan kuullut yhdenkään heistä, en miehen, vaimon, en tytön enkä pojan puhuvan sorakielin. Mistä tämä johtuu? Ovatko talonpoikien elimet toisin luodut kuin meidän? Eivät, mutta toisin harjoitettuja. Vastapäätä ikkunaani on kumpu, jolle seudun lapset kokoontuvat leikittelemään. Vaikka ne ovat jotenkin etäällä minusta, erotan vallan selvästi kaiken, minkä ne puhuvat ja minä teen siitä usein hyviä johtopäätöksiä tätä kirjaani varten. Joka päivä korvani pettää minua niiden iän suhteen; luulen kuulevani kymmenvuotisten lasten ääniä, katson ulos ja näen kolmi- tai nelivuotisten lasten vartalot ja kasvot. Tämä kokemus ei ole yksinomaan minun tekemäni. Kau-

punkilaiset, jotka tulevat minua tervehtimään ja joille huomautan tätä seikkaa, joutuvat kaikki samaan erehdykseen.

Tämä saa selityksensä siten, että kaupungin lapset, joita kasvatetaan kamarissa ja kotiopettajattaren siipien suojassa, tulevat viidenteen tai kuudenteen ikävuoteensa asti toimeen mutisemalla epäselviä sanoja; heti kun ne liikuttavat huuliaan, koetellaan niitä kuunnella. Niille lausutaan sanoja, joita ne itse kykenevät huonosti ääntämään, ja aina tarkkaamalla niiden puhetta samat henkilöt, jotka alati ovat niiden ympärillä, pikemmin arvaavat mitä ne ovat tahtoneet sanoa, kuin todella sitä ymmärtävät.

Maalla on laita vallan toinen. Talonpoikaisnaisen ei alati ole lapsensa ympärillä; tämän täytyy siis oppia sanomaan hyvin selvästi ja hyvin ääneen se, mitä tahtoo tehdä äidilleen ymmärrettäväksi. Ollen kedolla hajalla ja etäällä isästä, äidistä ja muista lapsista lapset harjaantuvat saattamaan äänensä kuuluviin kaukaa sekä sovittamaan ääntänsä sen välin mukaan, joka erottaa ne niistä henkilöistä, joita tahtovat puhutella. Sillä tavoin todella oppii ääntämään, eikä suinkaan sopertelemalla muutamia ääniteitä tarkkaavaisen kotiopettajattaren korvaan. Tosin voipi sattua että kysyttäessä jotakin talonpojan lapselta ujous estää sitä vastaamasta, mutta minkä se sanoo, sen se sanoo selvästi. Sitävastoin lapsenhoitajan täytyy olla kaupunkilaislapsen tulkkina, muuten ei kuule mitään siitä, mitä se mutisee hampaiden välistä.¹

¹ Tämä ei ole poikkeuksetta totta; usein lapset, jotka alussa ovat olleet kaikkein hiljaisimmat, muuttuvat sitten kaikkein meluavimmiksi, kun ovat alkaneet kohottaa ääntänsä.

Kasvaessaan suuremmiksi pitäisi poikien päästä tästä viasta kouluissa ja tyttöjen luostareissa; ja to-della he puhuvatkin yleensä selvemmin kuin ne, joita aina on opetettu kodissa. Mutta muudan seikka es-tää heitä koskaan saamasta niin selvää ääntämistapaa kuin talonpojat, nimittäin se, että heidän on välttä-mätöntä oppia ulkoa paljon asioita ja ääneen toistaa ulkoa oppimansa. Ulkoa lukiessaan he tottuvat mu-tisemaan ja ääntämään huolimattomasti ja huonosti. Vastatessaan opettajalle he ääntävät vielä huonommin; he hakevat sanojaan vaivalloisesti, he venyttelevät ja pidentävät tavuita; onhan välttämätöntä että kieli muistin pettäessä sopertelee. Siten syntyvät tai säi-lyvät ääntämisviat. Lukija on huomaava kauempana ettei Émilelläni niitä ole, tai etteivät ne ainakaan johdu samoista syistä.

Myönnän, että kansa ja maalaiset menevät toi-seen äärimäisyyteen; he näet puhuvat melkein aina kovemmalla äänellä kuin mitä on tarpeellista; ään-täessään liian täsmällisesti he käyttävät liian kovaa ja karkeata ääntä, panevat liiaksi painoa sanoihin, valitsevat huonosti puhetapansa, j. n. e.

Mutta joka tapauksessa tämä liiottelu tuntuu mi-nusta paljoa anteeksiannettavammalta kuin tuo toinen,

Mutta jos minun tulisi syventyä kaikkiin näihin pikkuseik-koihin, en koskaan pääsisi loppuun. Jokainen arvostelukykyi-nen lukija kyllä huomaa että saman väärinkäytöksen aiheut-tama liiottelu ja vika poistetaan samalla tavoin minun meto-dini mukaan. Pidän näitä kahta ohjesääntöä erottamattomina: *aina tarpeeksi ja ei koskaan liiaksi*. Jos edellistä hyvin nouda-tetaan, niin toisenkin noudattaminen siitä välttämättömästi johtuu.

koska ensimmäinen puhumisen laki on se, että muut kuulevat mitä puhutaan, ja koska siis suurin virhe tässä suhteessa on puhua niin, etteivät toiset sitä kuule. Ken kerskailee siitä, ettei puhuessaan painosta sanoja, kerskaa samalla siitä, että riistää lauseiltaan niiden viehätysten ja pontevuuden.

Paino on puheen sielu; se luo siihen tunnetta ja totuutta. Paino valhettelee vähemmin kuin sana; sen tähden kenties niin sanotut hienosti kasvatetut henkilöt sitä niin suuresti pelkäävät. Tavasta sanoa kaikki samaan ääneen on johtunut tapa ivata ihmisiä heidän sitä huomaamattaan. Painon laiminlyömistä seuraa naurettava, teeskennelty ja muodinmukainen ääntämistapa, jommoista huomaa varsinkin nuorissa hovimiehissä. Tämä puheen ja käytöstävän teeskenteleväisyys tekee yleensä ranskalaisen esiintymisen epämiellyttäväksi toisille kansoille. Painon asemasta ranskalainen värittää puhettaan ilmeillä ja liikkeillä. Tämä ei ole omansa tekemään edullista vaikutusta muihin.

Kaikki nuo pienet ääntämis- ja kielivirheet, joiden niin suuresti pelätään tarttuvan lapsiin, eivät merkitse mitään, ne vältetään tai korjataan erittäin helposti. Mutta ne virheet, jotka niihin tartutetaan siten, että saatetaan niiden puhe himmeäksi, sekavaksi, pelokkaaksi, alati moittimalla niiden ääntä ja korjaamalla joka sanaa — ne eivät koskaan ole korjattavissa. Mies, joka on tottunut puhumaan ainoastaan makuuhuoneessa, saa huonosti äänensä kuuluviin pataljoonan etunenässä eikä voi saavuttaa mitään vaikutusta kapinoivaan kansajoukkoon. Opettakaa siis lapsia ensin puhumaan miesten kanssa: tarpeen vaatiessa he kyllä oppivat naistenkin kanssa puhumaan.

Kasvatettuina maalla maalaisyksinkertaisuudessa lapsenne saavat sointuvamman äänen eivätkä kaupunkilaislasten sekavaa soperrusta; ne eivät myöskään siellä opi talonpoikaisia puhetapoja ja murteellista ääntämistä, tai vapautuvat siitä ainakin helposti, kun näet niiden opettaja, joka elää niiden seurassa niiden syntymästä alkaen, ja sitten myöhemmin vähitellen yksinomaan, on ehkäisevä tai korjaamisella poistava niiden kielestä talonpoikaismurteen vaikutukset. Émile on puhuva yhtä puhdasta ranskaa kuin minä itse, mutta hän on puhuva sitä paljon selvemmin ja on ääntävä paljon paremmin kuin minä.

Lapsen, joka tahtoo puhua, ei tule kuunnella muita kuin sellaisia sanoja, joita se ymmärtää, eikä lausua muita kuin niitä, jotka se osaa ääntää. Sen sitä varten tekemät ponnistukset saattavat sen kahdentamaan saman tavun, ikäänkuin se siten tahtoi ääntää sitä selvemmin. Kun lapsi alkaa soperrella, niin älkää niin kovin suuresti vaivatko päätänne arvaamalla mitä se sanoo. Se, joka vaatii, että häntä aina kuultaisiin, harjottaa siinäkin jossain määrin vullanpitoa, eikä lapsi saa sitä ollenkaan tehdä. Riitäköön, että aikaihmiset hyvin tarkasti pitävät huolen siitä, mikä on välttämätöntä; lapsen tehtävä on osottaa, mikä ei ole välttämätöntä. Paljon vähemmän tulee kiirehtiä lasta puhumaan; se on kyllä itsestään rupeava puhumaan, kun huomaa sen hyödylliseksi.

Huomautetaan tosin etteivät ne, jotka alkavat puhua hyvin myöhään, koskaan puhu niin selvästi kuin toiset. Mutta heidän puhe-elimensä eivät ole tulleet kankeiksi sen tähden, että ovat alkaneet puhua

myöhään, vaan päinvastoin sen vuoksi, että he syntymästään ovat saaneet kankeat puhe-elimet, he ovat alkaneet puhua myöhään; sillä miksi he muuten puhuisivat myöhemmin kuin toiset? Onko heillä vähemmän tilaisuutta puhua ja kehotetaanko heitä vähemmän puhumaan? Päinvastoin tämän viivytyksen aiheuttama levottomuus, niin pian kuin se huomataan, matkaansaa sen, että kahta kiihkeämmin koetetaan saada tuollaiset lapset sopetelemaan kuin ne, jotka ovat alkaneet harjotella puhumista aikaisemmin. Ja tämä varomaton hätäileminen saattaa suuressa määrin tehdä epäselväksi niiden puheen, jota niillä olisi ollut aikaa parannella, jos ei niitä olisi niin suuresti kiirehditty.

Lapset, joita liiaksi joudutetaan puhumaan, eivät ehdi oppia hyvin ääntämään eivätkä hyvin käsittämään, mitä niiden annetaan sanoa. Jos niiden sitävastoin annetaan mennä omaa tietään, ne harjottavat itseään ensin lausumaan kaikkein helpoimpia tavuja, yhdistäen niihin vähitellen jonkun merkityksen, joka käy selville niiden ilmeistä, ja lausuvat teille sanansa, ennenkuin olette heihin niitä terottaneet; tästä johtuu että lapset omistavat ne vasta ymmärrettyään ne. Kuu ei niitä jouduteta näitä sanoja käyttämään, ne ensin tarkoin huomaavat minkä merkityksen niille annatte ja saatuaan sen selville, rupeavat niitä käyttämään.

Suurin epäkohta lapsia joudutettaessa puhumaan ennen aikaansa ei ole siinä, ettei niihin kohdistetulla puheella eikä niiden lausumilla sanoilla ole mitään merkitystä niiden mielessä, vaan siinä, että sanoilla niistä on toinen merkitys kuin meillä, meidän voimatta sitä huomata, joten lapset näyttävät vastaavan meille,

mutta itse teossa puhuvat kanssamme ymmärtämättä meitä ja meidän ymmärtämättä niitä. Tällaisesta kaksinäiskäsityksestä tavallisesti johtuu se hämmästys, joka meidät valtaa joskus kuullessamme lasten puheita, joiden luulemme tarkottavan vallan toista kuin mitä ne ovat ajatelleet. Tämä seikka, ettemme huomaa sitä merkitystä, jonka lapset omistavat sanoille, tuntuu minusta olevan syynä niiden ensi erehdyksiin; ja nämä erehdykset vaikuttavat, sittenkin kun lapset ovat niistä vapautuneet, koko loppuiän niiden ajatussuuntaan. Minulla on oleva tuonnempana monasti tilaisuutta valaista tätä seikkaa esimerkeillä.

Rajoittakaa siis niin paljon kuin suinkin lapsen sanavarastoa. On hyvin haitallista, jos sillä on enemmän sanoja kuin käsitteitä ja jos se osaa lausua enemmän seikkoja, kuin mitä se voi ajatella. Luulen yhdeksi syyksi siihen, että maalaisasukkailla yleensä on tarkempi arvostelukyky kuin kaupunkilaisilla, sitä seikkaa, että heidän sanavarastonsa on rajoitetumpi. Heillä on vähän käsitteitä, mutta he vertaavat niitä hyvin toisiinsa.

Lapsen ensi edistysennätykset tapahtuvat melkein kaikki samaan aikaan. Se oppii puhumaan, syömään ja kävelemään jotenkin yhdenaikaisesti. Tämä aika on sen elämän varsinainen ensimmäinen kehityskausi. Sitä ennen se ei ole mitään enempää kuin mitä se oli äitinsä kohdussa, sillä ei ole mitään tunnetta, ei mitään käsitettä, tuskinpa edes aistimustakaan; se ei edes ole tietoinen omasta olemassaolostaan.

Vivit, et est vitae nescius ipse suae.¹

¹ Ovid. Trist. I. 3. (Elää, eikä ole tietoinen omasta elämästään).